

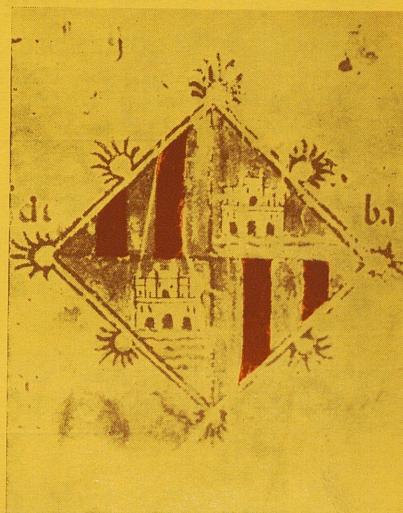
lluc

maig 77 | n° 670 | 30 pts

Anticatalanisme i eleccions

La senyera
de la discòrdia

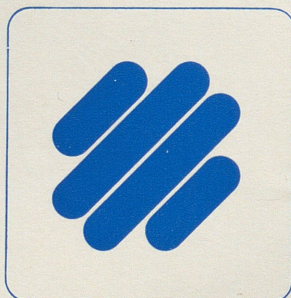
D'una mateixa arrel

Units per la Història.

Avui ens hem reunit en la confiança, l'amistat i el treball.

Per això, la nostra mútua comprensió ha estat immediata, total i definitiva a partir de la nostra presència a les Illes; i és perquè som un mateix poble que viu i treballa amb les mateixes arrels i conviccions.

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL
DE CATALUNYA
BANC MERCANTIL
DE MANRESA
BANC DE GIRONA

A les Balears: PALMA · INCA · MANACOR · SA POBLA
CAMPOS · MAÓ · CIUTADELLA · FERRERIES

LLUC

MAIG 77

LLUC

Revista mensual, n.º 670

Any LVII

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real - Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència:

Apartat de Correus n.º 619

Telèfon 22 32 99

Palma

Director: Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat: Manuel Soler i Palà

Caps de Redacció: Josep M. Llompart i
Pere Llabrés i Martorell

Subscripció: 300 ptes. anuals

Estranger: 350 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 30 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. CC. - Balmes, 39
Dipòsit legal: P. M. 276-1958

PORTADA:

Escut amb les quatre barres que figurà a les muralles de Ciutat; a baix escut quarterat amb les quatre barres i el castell, tradicional de la Ciutat de Mallorca.

=Sumari=

Pàg.

- 2 **EDITORIAL: Anti-catalanisme i eleccions.** Per ventura aquests dos mots, no juxtaposats per atzar sinó volguts per les intencions d'alguns, reflexin aquest clima enrarit que respirem a pocs dies ja del 15 de juny. Els centralistes de sempre fan el seu joc, el continuen simplement, i deixen ben malparades les nostres esperances que guanyi Mallorca, les Illes, en els propers comicis.
- 3 Antoni Serra parla en la seva **crònica**, d'aquesta **festa electoral** que s'està muntant a la nostra illa. Una festa no sempre gojosa, ben trista de vegades, amb contradiccions que la fan dramàtica o burlesca.
- 7 Gabriel Bibiloni presenta amb nous arguments i dades la qüestió que ha alçat polsaguera als diaris i n'ha apassionat més d'un:
La senyera de la discòrdia. ¿Quin pes històric té la bandera que molts presenten com a mallorquina de les quatre barres amb la franja morada i el castell de l'Almudaina?
- 10 **El mallorquinisme polític**, és el títol de l'obra d'Anselm Lull, pseudònim de Gregori Mir, que presentà el seu llibre dia 22 de febrer d'enguany a l'Estudi General Lullà de Ciutat, amb el parlament que aquí publicam.
- 13 **Treballs arqueològics al poblat de Son Fornés**, per Vicente Lull. Una ressenya interessant de les troballes que s'han fet a aquest indret talaític de l'interior de l'illa.
- 15 Del darrer número de **LLUC**: «El franquisme a les Illes» ens restà, per manca d'espai, aquest notable i alligonador estudi d'Albert Quintana: **La geografia de Mallorca i el règim franquista.** Un grapat de proves de la manipulació i profund desconeixement de la nostra terra per part d'alumnes i... professors i autors de textos escolars.
- 20 **La història no comença avui. La qüestió «regionalista» a Mallorca a principis de segle.** Anècdotes i comentaris, degudament emmarcats dins l'ambient polític de l'època, sobre el fet de poder parlar en mallorquí a l'Ajuntament de Ciutat, en 1902, per Francesc Serra de Gayeta.
- 24 **L'ESGLÉSIA NOSTRA.** Manuel Soler Palà comenta un llibre de Joan Bestard Comas, que s'ha presentat a Sóller dia 21 de maig, amb el resultat d'una enquesta socio-religiosa feta en aquella ciutat i la seva comarca natural.
- 26 Aquest mes començam a publicar algunes notícies sobre la **«Liga Iberista portuguesa»**, amb el manifest que als ciutadans de Portugal dirigí l'esmentat agrupament l'any passat.

Anti- catalanisme i eleccions

editorial

Quan la política ha deixat de ser una lluita ideològica per transformar-se en lluita electoral, no sols s'han rebaixat plantejaments ambiciosos, sinó que s'han posat en joc unes tàctiques barroeres, que al cap i a la fi són ressò i pervivència de velles propagandes, malentesos, tergiversacions i fins i tot mentides, heretades del Règim que mols diuen que volen agranar. Ens referim especialment a la grollera tàctica de l'anticatalanisme.

Convendria recordar precisament ara i aquí un text de Miquel Ferrà, recollit en un llibre (El mallorquinisme polític) que ha vingut a refrescar-nos la memòria per ensenyar-nos que no començam de zero i que la història, per bé i per mal, es repeteix. Escrivia Miquel Ferrà l'any 1909. «El nacionalisme té fórmules de concòrdia entre tots es interessos, i, si no admet unificacions arbitràries tampoc no consent mutilacions arbitràries (...) Si els mallorquins volguessin rompre tot lligam amb Catalunya, amb molta més raó podrien desentendre's de Mallorca, les illes de Menorca i d'Eivissa, i, seguint per aquest camí, demà vendrien els de Búger a dir-nos que ells no tenen res que veure amb Campanet, i si algú portava aquesta lògica a les últimes conseqüències, se faria un deure patriòtic de no saludar el veïnat del segon pis».

En nom d'un balearisme artificios i sense cap arrel dins la consciència popular, s'ha orquestrat, doncs, aquesta campanya anticatalanista dins la cerimònia de la confusió que és el clima electoral. Des de fa més de dos segles i mig de centralisme, els Països Catalans hem de suportar aquesta vella estratègia del «divideix i venceràs».

La bubota que més s'esgrimeix és la de l'imperialisme o centralisme català, o més concretament barceloní. És curiós: com que aquesta genteta sucursalista, per bé que tengui títols i carreres més o menys lluent, té la mentalitat avesada a la submissió, no són capaços de concebre una estructura nacional sense uns amos i uns esclaus.

I ells la portaven bé, aquesta submissió. A cada passa, la manifesten obertament. Desconeixedors i indiferents de la pròpia història i cultura, empren la llengua dels dominadors amb reverència i afectació. Posen en

evidència la seva ignorància quan intenten d'escriure en la llengua del nostre poble que desfiguren amb tots els «gonellismes» que poden; són gent que res ha fet per la vera cultura autòctona de les Illes. Quan intenten fer-ne i tot tanmateix palesen esquemes mentals forasters.

Un altre argument que solen brandar és que el poble de les Illes ni se sent ni vol esser català. Sobre això, fonamentalment cal afirmar que ningú pretén d'acomodar servilment el nostre poble al model català del Principat i, en segon lloc, que a aquest poble nostre li han amagat, a l'escola i a tots els mitjans de comunicació social, hàbilment i forçadament manipulats, les seves arrels i la cultura pròpia, que comparteix amb altres pobles que tenen una història, una cultura i una llengua comuna.

A cap nacionalista autèntic se li pot ocórrer substituir un centralisme per un altre. El que volem, de fet, és autonomia i llibertat per integrar-nos com i quan vulguem dins la nostra alternativa nacional.

En aquest clima que ens lliga encara a un passat dolorós com un malson, arriben les eleccions. Primer de tot, hem de lamentar que no hagi estat possible la formació d'una candidatura unitària dels qui, guardant les mans netes del Règim anterior, tenien un sentit social progressiu i sobretot podien oferir una alternativa verament democrata i autonomista a les Illes. Certament aquesta formació hauria pogut guanyar. I haurien estat les Illes qui haurien guanyat. Ara, preveim la dispersió i l'aflluència de vots a llistes sucursalistes, tant de dreta com d'esquerra.

Però aquestes eleccions no fan més que encetar la democràcia. Vindran les eleccions locals. Aleshores de cara als ajuntaments i a les entitats d'administració de les Illes i de cadascuna d'elles, el poble se sentirà més directament afectat i serà l'hora —no ens serà lícit de perdre aquesta oportunitat— d'oferir a aquest poble una possibilitat unitària de dreçar un camí d'autonomia, de personalització, perquè finalment Mallorca, Menorca i Eivissa siguin qui són, s'autogovernin i recobrin a nivell polític i en tots els ordres la identitat, malmesa i desfigurada pel centralisme desorientador; identitat, però, que servei ben viva l'ànima del nostre poble.

Crònica

la roda
del mò

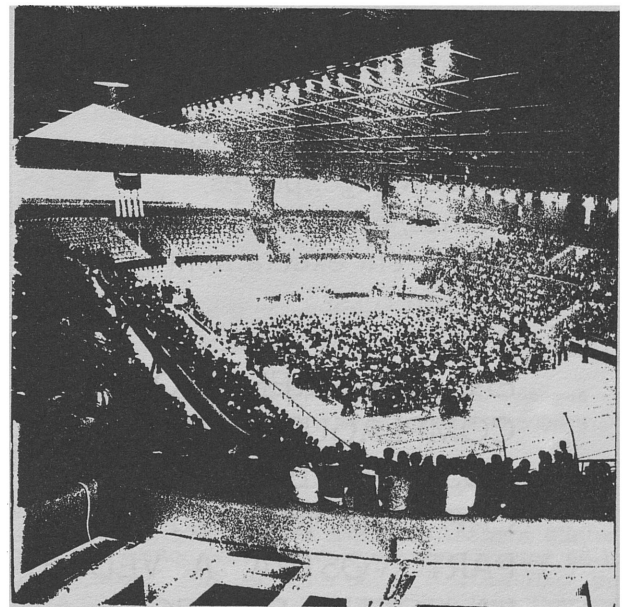
per a una festa electoral

per Antoni Serra

Quan sigui hora de publicar-se aquesta llarga crònica política, poc faltará per a les eleccions generals a l'Estat espanyol. Unes eleccions que, d'entrada, no impliquen cap mena de procés constituent per a les nacions que configuren aquest estat, perquè les autonomies —no en parlem del dret a l'autodeterminació— han quedat definitivament marginades, si no oblidades, tal i com era d'esperar veient els criteris de democratització a l'espanyola que gairebé tothom ha adoptat des de fa mesos. El discurs del president Suárez confirmà això per omissió. Un discurs intel·ligent, hàbil, del qual la justificació per la legalització del PCE —una bona propaganda electoral i gratuïta, és a dir, sense costar un duro— fou la peça clau, però on no hi va haver cap mena d'allusió, ni directa ni indirecta, al problema de les nacionalitats o, si ho volem, de les «regions», per emprar el terme oficial.

Resumint molt la cosa, podem dir que dins aquest maremàgnum de confusions, de tensions i d'incoherències pre-electoral hi ha una certa lògica política. Quaranta anys de franquisme, efectivament, no s'esborren de cop. Ni les deformacions —que també condicionen l'esquerra— pròpies de la política autoritària, nepotista i personalista desapareixen només amb la voluntat, per molt sincera que sigui, de democratitzar un règim i unes estructures socials, perquè la manca de pràctica en l'exercici de les llibertats pot arribar a ésser anguniosa.

El fenomen de l'esquerra post-Franco (no és qüestió d'escriure post-franquisme, perquè seria una trivialitat donar l'etapa per conclosa: Fraga i Alianza Popular són aquí) és una evidència més de la lògica política d'aquest moment. Fins fa poc, mentre vivia el dictador, l'anti-franquisme cohesionava unes forces d'oposició, aglutinava una lluita generalitzada, malgrat les dificultats que representava la clandestinitat, per tal d'aconseguir les llibertats més essencials. Però, així que les promeses d'una democràcia formal es feien més viables amb la monarquia, els personalismes polítics dels partits assenyalaren els primers símptomes de disgregació —de debilitat, per tant—, és a dir, les dificultats, que han resultat insuperables, per a una entesa unitària. La supèrbia política del PSOE, tantes vegades exterioritzada pel seu secretari general, Felipe González, en podria ésser un bon exemple. És clar que això s'hauria de veure dins un plantejament general i considerada la capacitat de maniobra del cap del govern, que no ha trobat resposta adequada des de l'oposició. Ni tan sols la dreta moderada, l'evolucionista, la que necessitava «el canvi», aquesta que àmpliament podríem anomenar «centre» (el famós «centre democràtic») ha mostrat una capacitat d'acció política intel·ligent i intel·ligible, que oferís una opció tranquil·litzadora als sectors indecisos de la societat. D'aquí que

La festa ha començat: mitings i més mitings al Palau d'Esports, de Ciutat

Suárez hagi aprofitat l'avinentesa i hagi pogut justificar la pròpia candidatura electoral basant-se en la «feblesa» d'aquest centre, tot i que suposam que deu tenir moltes altres i bones raons per fer-ho així.

Però anem de la realitat general a la concreta i contemplem —sense voler ésser-ne espectadors distants ni indiferents— el procés político-social de Mallorca.

UNA CAMPANYA ANTICATALANA

Els brots d'anticatalanisme no són una cosa que passa ara a Mallorca, sinó que —com deia Gregori Mir— són una constant de fa segles. És l'arma que sempre té a mà el centralisme. L'anticatalanisme visceral, gairebé sempre (però no sempre) exterioritzat en llengua i mentalitat castellanés (o espanyoles, a veure si així idealitzam més la qüestió), se l'ha volgut confondre amb la «mallorquinitat». És un aspecte polític absolutament curiós. Per a donar fe de «mallorquinitat», s'ha de ser anticatalanista. Així com sona. ¿Així, perquè no es posa en dubte l'espanyolicitat de la mallorquinitat? ¿Així, perquè es dó-

na per bo el centralisme madrileny? ¿Així, perquè es considera bona la dependència —el sotmetiment— de la nostra cultura, per tant, de tot el procés socio-político-econòmic, a la cultura imposada oficialment, la castellana?

Hauria de fer una aclariment personal. si sóc **catalanista**, culturalment parlant, és perquè sóc **mallorquinista** políticament parlant. Això semblava que havia quedat clar i entès per la majoria de les forces polítiques de l'oposició que actuen a l'illa. Pel que fa a la llengua i a la cultura havia estat acceptada una unitat de Països Catalans o, en tot cas, no es negaven les relacions i els lligams entre el País Valencià, el Principat i les Illes. Que això implicàs una realitat política de Països Catalans era el que estava i està en debat, en discussió i, per tant, no hi havia ni acord ni entesa previsible a curt termini. Malgrat tot, no hi ha dubte que aquest acord sí que re-

presentava un avanç inqüestionable, si tenim en compte els elements reals amb què comptàvem després de quaranta anys de desinformació franquista (al marge d'algunes contradiccions, vegeu les **Bases per un avantprojecte d'Estatut**, elaborades pel PCE a les Illes, que il·lustren això que deim). La manca de llibertat d'expressió, els controls dels mitjans de comunicació, una política d'ensenyament centralista uniformadora, etc., no ens ha permès d'avançar gaire més en la qüestió nacional i, lògicament en les relacions i interrelacions dels Països Catalans. I així estaven les coses —un balanç relativament positiu, crec—, quan de bell nou, amb la visceralitat que ens recorda els mètodes del búnker del País Valencià sobre la mateixa qüestió, tenim campanya anticatalana.

En certa manera és la continuació —i també la qualificació— del fenomen «gonella», sorgit anys enrera. Llavors, els gonellistes s'equivocaren, perquè plantejaren el problema des del caire lingüístic i hi feren els ous en terra: no en sabien gens, de lingüística, i, en conseqüència, just mostraren l'orella provinciana i espanyolista. Ara, aprofitant l'avinentesa de les eleccions i l'esperit ultra-montà d'un intel·lectual no sé si ressentit, han rectificat posicions i s'han estimat més presentar la cosa des d'un caire polític que configura i disfressa alhora la seva ideologia com a grup. Jugar la carta de l'anticatalanisme, és a dir, donar a entendre que per a ésser bons mallorquins és condició **sine qua non** ésser anticatalans, podia ésser rendable electoralment. Es tractava de crear un clima i convertir allò que era un debat entre minories intel·lectuals en un **sentiment** a nivell de carrer, és a dir, capitalitzar-ho políticament. Per això es comptava amb la possible participació dels sectors immigrants, els quals, per origen, pertanyen a una altra llengua i a una altra cultura i que per raons òbvies no han pogut integrar-se encara en el procés cultural i social de Mallorca. He de confessar que la maniobra lerrouxista era intel·ligent, però l'oportunisme, que no és el mateix que l'oportunitat, groller o no, implica sempre el menyspreu de les classes populars al negar-los capacitat crítica, i no sol aconseguir els millors resultats polítics a llarg termini ni, de vegades, a curt termini.

M'agradaria comentar uns quants aspectes d'aquesta campanya anticatalana, els que duen el pes ideològic de tot aquest procés ambigu i confús:

1) Es denuncia l'imperialisme català (o barceloní, per a ésser més exactes) sense aportar proves de la seva existència real, però no hi ha cap mena de rebuig de l'imperialisme castellà.

2) En cap moment s'explicita què s'entén per autonomia des de Mallorca o des de les Illes ni què hem de fer amb la nostra llengua, amb la nostra cultura, amb el procés històric-econòmic, resultat d'una organització centralista de l'estat.

3) Naturalment, s'accepta sense cap mena de dubte el plantejament Espanya/Nació= Estat, amb la qual cosa resulta que l'organització de la societat a les Illes o a Mallorca en concret no és altra que la clàssica patida fins a hores d'ara des del centralisme polític i administratiu.

I és que els objectius de la campanya anticatalana no són els d'oferir una metodologia d'anàlisi per aclarir la identitat i la realitat d'un poble, el mallorquí, sinó el de contribuir a la confusió per a treure'n els millors rèdits o interessos electorals. El lerrouxisme del nostre temps, on intervenen forces de dreta i de centre, on fins i tot han estat temptades de participar-hi (ho han fet de vegades) forces d'esquerra, ja no es veu obligat a disfressar-se el cinisme perquè, com deia abans, els quaranta anys de franquisme li dona una certa impunitat a l'hora de maniobrar. Subestimar la realitat històrica i cultural

Si teniu intenció de comprar res de joieria, confeccions de pell, objectes propis per a obsequi, articles de viatge, perles, porcellanes, quadres d'esmalt, etc., potser tindrem exactament allò que vos interessi.

ENS SENTIREM MOLT
COMPLAGUTS SI TENIU EL
GUST DE VENIR, SENSE
CAP COMPROMÍS PER
PART VOSTRA, A VEURE
LA NOSTRA SELECCIÓ
D'ARTICLES

nacar

Jaume III, 19

Tel. 21 69 06 - 21 69 07 - 21 06 48

Palma de Mallorca

UNA EMPRESA AMB INDISCUTIBLE
VOLUNTAT DE SERVIR BE TOTHOM

(Amb molt de gust vos farem un 10% de
descompte si esmentau aquest anunci)

¡ menysprear les classes populars condueix al desprestigi, tard o d'hora. Es tracta d'esperar el moment oportú.

POLÍTICA DE SALÓ

La imatge que ofereix la classe política a Mallorca és gairebé la mateixa que oferien entre bastidors els personatges d'una revista musical, de quan l'eroticisme, condemnat per maçó, per jueu o per rojo-separatista, no era ni figa ni raïm. Hem estat testimonis de les dificultats per a confeccionar llistes electorals al Senat i a la Cambra de Diputats. Se'ns ha posat davant tota una gamma de personalismes, d'ideologies inviduals, de politicismes dogmàticovedettistes, però també de frustracions i esgotaments, que han produït retirades veritablement espectaculars, justificades, ai las!, amb plantejaments més o menys cíncics d'honradesa política i personal.

També és cert que la vanitat humana s'ha sentit malmesa freqüentment en aquests temps fins a tenir-hi un paper de protagonista. Però no podem limitar-ho just a aquest aspecte, perquè en política intervenen interessos generals de classe, segons quan coincidents amb l'ambició de l'individu.

Així és que hem estat espectadors (sorpresos i divertits, preocupats i alarmats) de tot un procés pre-electoral, que no ens ofereix tranquil·litat i seguretat davant el futur immediat. Mentrestant, es produïen tensions i contradiccions a la Unió Autonomista que acabaren amb la sortida de Gregori Mir; mentrestant, Josep Zafortesa i Antoni Alemany protagonitzaven un afer, no exempt d'una lleu sorra aristocràtica, i abandonaven el Centre Democràtic; mentrestant, el Bloc Socialista i Autonomista tenia dificultats per a cohesionar-se; mentrestant, gairebé tot-hom —excepció feta de la classe política de sota el volcà, admirat Lowry!— es mantenia bocabadat i es demanava amb inquietud qui devia ésser de bon de veres socialista, qui autonomista, qui de dretes, qui d'esquerres, qui demòcrates, qui totalitaris, qui de centre... L'espectacle no havia fet més que començar i, si haguessin estat permeses les quínieles, segur que qualsevol empresa neo-capitalista n'hauria tret bona tallada, equiparable a la de la propaganda electoral.

I tot se coïa en nom d'un poble, aquest poble de Mallorca, tan sofert, que haurà estat una vegada més la gallina d'un parell de vots i res més.

UN MÍTING AL PALAU D'ESPORTS

El PCE a les Illes, ja legalitzat, va fer la presentació pública a Ciutat de Mallorca. Presidien l'acte tres banderes: la vermella amb la falç i el martell, la de les quatre barreres amb franja i castellet i la borbònica o bicolor. Es duïa a la pràctica, doncs, l'hàbil resolució de Santiago Carrillo que diu que el futur immediat no es qüestiona per un color més o menys, tot i que els colors siguin una cosa i el centralisme democràtic una altra.

De la presentació al Palau d'Esports, que aconseguí una assistència de més de tres mil persones (més de la meitat abandonà el lloc a mesura que l'acte avançava), no faré referència de la mediocritat mitinera de Camacho ni m'estendré a comentar les referències sucursales que feren al llarg de les dues llarguïssimes intervencions (1), sinó que em limitaré a comentar l'atemptat que patí la nostra llengua, el català de Mallorca, per part d'un sector ampli del públic. Francesca Bosch començà la intervenció en català, però immediatament fou xiulada i grollerament interrompuda. No sé si s'ho devia esperar o no, però el fet és que abandonà la llengua pròpia i passà a fer servir l'«oficial», aquella que ens aliena

PCE a les Illes: ambigüitats sobre la nostra llengua en la seva presentació pública

de la nostra societat i de la nostra cultura, és a dir, la castellana. ¿És aquesta una bona manera d'interpretar la democràcia? No és que vulgui dubtar de la bona intenció dels dirigents del PCE a les Illes, però és que la impotència amb què reaccionà Francesca Bosch davant la «insubordinació» dels seus propis militants o simpatitzants o assistents, em dona peu a dir que: a) es perdé una ocasió immillorable de donar una lliçó de democràcia i de llibertat a favor dels drets de la nostra comunitat, i b) que amb la claudicació es confirmava el resultat d'una política cultural de partit que no havia tengut en compte la comunitat il·lenca, perquè no havia qüestionat l'opressió de la cultura «oficial».

Així és que, al meu entendre, va passar allò que havia de passar. Una política lingüística i cultural no es pot improvisar a darrera hora sense que succeixin «desgràcies» com la que comentam. La militància de base no és permeable als canvis, sinó a la praxi mantinguda al llarg dels anys. Cal esperar que de l'afer del Palau d'Esports treguin reflexions serioses els comunistes del PCE a les Illes i que es plantegin amb rigor, sense ambigüitats perilloses, les necessitats i els drets de la col·lectivitat mallorquina. I col·laborar a desvetllar-ne la identitat.

(1) Les expressions «contenido de clase y nacional», «libertad nacional», «sociedad española», «nuestro país», «sociedad nacional», entre d'altres, foren emprades per a configurar, des de l'illa, l'anàlisi de la realitat de l'Estat espanyol. Bé és cert que Francesca Bosch assenyalava que la «unidad de España (era un fet però) reconociendo la personalidad de los pueblos de España». Perfecte.

NOTA FINAL PER A DUBTES

L'esquerra del PCE (MC, DIC, PTE, PSAN, etc.) segueix a la clandestinitat tolerada, perquè no hi haurà noves legalitzacions —segons les informacions facilitades per la premsa— fins després de les eleccions... si és que llavors n'hi ha, de legalitzacions. Crec que, de moment, la gran víctima propiciatòria d'aquesta democratització a l'espanyola ha estat l'autonomia, la nostra autonomia —l'estatut—, això que havia sentit a dir que no hi podria haver democràcia a l'Estat espanyol, si no era reconegut el dret a l'autonomia, a tenir un estatut, etc. La memòria no és el punt fort dels polítics, què hi farem! No sé si el dia de demà ens serà concedida graciosament des del centre madrileny, però, de moment, vivim la festa electoral. I la festa ha tingut sorpreses per a tots. Per exemple, es comentava —i es comenta encara— la participació del filòleg Francesc de B. Moll al Comitè de Suport del PSOE, juntament amb d'altres intel·lectuals i professionals. Moll havia reiterat repetidament el seu desconeixement del món polític, la seva voluntat d'abstenir-se de la temptació política. Però això ja és història, perquè donar suport a una candidatura de partit, encara que es faci com a «ciutadà independent» és prendre una opció i contribuir a fer que altres la preguin també. Algú comentava —i no era precisament molt polititzat— que Moll s'havia deixat perdre una bona ocasió de mantenir-se callat i neutral... sobretot, després que Emilio Alonso (PSOE) fes públic un article, diguem-ne, de tonant, sobre l'Avantprojecte d'Estatut de Cura.

D'aquí poc coneixerem els programes electorals dels partits i podrem saber exactament fins on arribarà l'abstracció de les promeses i fins on la realitat d'un programa. Podrem assistir a un espectacle curiós: que des de fora vinguin a oferir-nos aquesta necessària concreció política. Ja ho va fer així Gil Robles a la Sala Augusta en nom de la Unió Democràtica de les Illes Balears amb un míting propi d'un hàbil polític dels anys trenta, on no hi hagué cap mena d'allusió a les nacionalitats, a l'autonomia, a la problemàtica concreta de les nostres illes (quina gran diferència amb el parlament nacionalista de Vicent Miquel de la Unió Democràtica del País Valencià al Poble Espanyol, que la premsa local va silenciar!). També faran igual —és de suposar— Felipe González i Santiago Carrillo... amb la qual cosa la imatge provinciana de l'illa guanyarà punts... Estam tan acostumats a renunciar, a escoltar, a callar, a que altres resolguin per nosaltres... a que els gran negocis es facin des de Madrid... i a esperar la fada amb la solució màgica, que no haurem de fer cap esforç. I per guarir-nos de les pròpies debilitats, de la nostra impotència per a decidir políticament per nosaltres mateixos, seguirem practicant l'auto-odi més ferotge.

Sigui com sigui, però, la festa electoral ha començat, sense que la gent del carrer sàpiga ben bé què fer. De moment, no s'acaba de creure que no pugui votar en Suárez.

Antoni SERRA

VERJO

s'oli gustós d'abans

encara es fa avui

CAIMARI

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón - Telèfon 50 19 00

I N C A

La senyera de la discòrdia

per Gabriel Bibiloni

L'article 8 de l'Estatut de Cura, que estableix que la bandera oficial de les illes serà la tradicional de les quatre barres, i posteriorment un fulletó editat pel Congrés de Cultura Catalana referent a la bandera de la nostra regió, han provocat a la premsa i al carrer un debat viu, a vegades acalorat, sobre quina és o ha d'ésser la nostra senyera. L'afer és molt vell i gastat i podem suposar que no es clourà per ara.

CERCANT UNA BANDERA PER A MALLORCA

El 2 d'abril del 1903, Lluís Martí, conseller de l'Ajuntament de Ciutat, proposà al ple que s'instal·làs una bandera mallorquina al balcó de la Casa de la Vila mentre s'hi celebrassin les sessions. La proposta fou rebutjada per considerar-ho un acte de «regionalismo parecido al de Cataluña», però la reivindicació quedava encetada i havia de continuar més endavant. Però hi havia un problema: en els darrers segles les banderes havien caigut en desús i hom no sabia ben bé quina era la senyera mallorquina. Pere d'A. Penya l'havia descrita com un llenç blanc que portava enmig l'escut d'armes de Ciutat; fins i tot algú havia proposat com a bandera mallorquina la de la matrícula naval, blava amb un quadre groc. L'Ajuntament encarregà un dictamen al cronista i arxiver Benet Pons i Fàbregues, que fou lliurat el 20 de febrer de 1906, i editat un any després amb el títol de **La bandera de la Ciudad de Mallorca** (reeditat recentment per Lluís Ripoll, qui n'ha canviat el títol pel de **La bandera de Mallorca**). (1)

Pons i Fàbregues afirmava al seu informe que la bandera mallorquina havia de portar les quatre barres vermelles sobre fons groc i a la part del màstil una franja morada amb un castell blanc o plata, indicant que tal senyera havia estat concedida al Regne per Sanç I i que «tal es la bandera que desde la segunda década del siglo XIV es la enseña de Mallorca; bajo su amparo se hicieron famosos nuestros navegantes, ella guió nuestras huestes a la victoria, y al reflejarse en las ondas del Mediterráneo enhiesta en los castillos de popa de nuestras galeras, sirvió de garantía

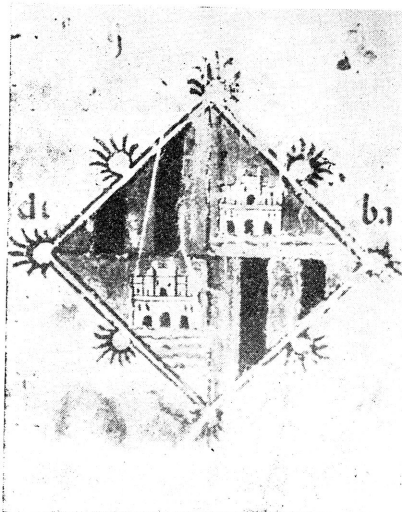

Foto n.º 1: L'escut amb les quatre barres i el castell

al comercio, y de espanto al pirata». (2)

Tot això és molt discutible, com veurem tot seguit, però el cert és que aquesta bandera ha estat emprada a Mallorca, com a bandera de l'illa, des de principis de segle (3), i ben utilitzada, sobretot, per aquells que s'erforcen a mantenir un mallorquinisme folkloritzant, pintoresc i provincial.

A les altres illes no s'ha fet servir mai, malgrat que algunes persones la consideren la bandera «balear». A Menorca s'ha creat una bandera local amb una franja blava a la part del màstil i dins aquesta la imatge d'una ciutadella. Fou inventada per algun afeccionat a l'heràldica a principis de segle i a petició de l'Ajuntament de Maó. A Eivissa no hi ha hagut un ús normal d'una ensenya pròpia fins fa molt poc; el passat mes d'abril l'Institut d'Estudis Eivissencs convocà una sèrie d'especialistes en història, els quals acordaren que la bandera d'Eivissa i Formentera havia de ser l'antic penó municipal, és a dir les quatre barres amb un petit escut d'Eivissa als quatre cantons. Poc després l'Ajuntament d'Eivissa decidí usar aquesta bandera al seu balcó. No tenim, doncs, una bandera comuna a totes les illes que s'empri amb normalitat. I cal tenir-la amb urgència.

L'ENSENYA DEL REI SANÇ

Pons i Fàbregues, en afirmar que la bandera mallorquina havia de tenir una franja morada i el castell de l'Almudaina no ho feia basant-se en una documentació clara de tal bandera —que no existeix—, sinó en un sol document. Un document en llatí que es conserva a l'Arxiu Històric de Mallorca, al Llibre de Cartes Reials, foli 84, i que, efectivament, és un privilegi del Rei Sanç de 1312.

La traducció catalana és la següent:

«Sanç, per la gràcia de Déu rei de Mallorques, comte del Rosselló, etc. Als seus fidels Jurats i Prohoms de Mallorca, salut i gràcia: Guillem de Montsó, ..., ambaixadors vostres que han comparegut davant la nostra presència, ens han demanat en súplica que ens dignàssim concedir a vosaltres, a la Universitat, Ciutat i Regne de Mallorques un signe per a portar. als estendards i altres banderes; i havent deliberat sobre tal signe, accedint favorablement als vostres desigs, concedim un signe on a la part superior hi hagi el nostre signe reial dels pals i a la part superior el signe d'un castell blanc posat sobre lívid; el qual els vostres ambaixadors feren pintar sobre paper i us la portaren. Volem i establim que tal sigui el vostre signe i el de tot el Regne de Mallorques, si ho considerau acceptable. Donat a Montpeller...»

He traduït la paraula *signum* per *signe*. Aquesta paraula, repetida unes quantes vegades, ens presenta el primer problema: què cal entendre per *signum*? Evidentment no podem traduir-lo per *bandera*, ja que portar un abanderada damunt els estendards i banderes (*signum portando in vexillis et aliis pedagiis*) és del tot paradoxal. Podríem traduir-ho per *signe*, *blasó*, però també per *escut* (un simple escut per dur damunt les banderes). Aquesta

(1) PONS I FABREGUES, B. **La bandera de Mallorca. El sello y el estandarte**. Col. «Panorama Balear», núm. 4, Palma de Mallorca, 1976.

(2) Id. ob. cit., pàg. 18.

(3) Fou hissada per primera vegada a l'Ajuntament dia 31 de desembre de 1922.

mateixa interpretació en fa Alvar Campaner al seu *Cronicón Mayoricense*, quan diu «A petición de los embajadores de la Ciudad y Reino de Mallorca concedió el rey Sancho el escudo de armas para las banderas y otros lugares, cuyo dibujo le presentaron aquéllos, consistente en el blasón regio en la parte superior y un castillo blanco, sobre aguas, en la inferior, si el Reino las aceptaba en esa forma». (4)

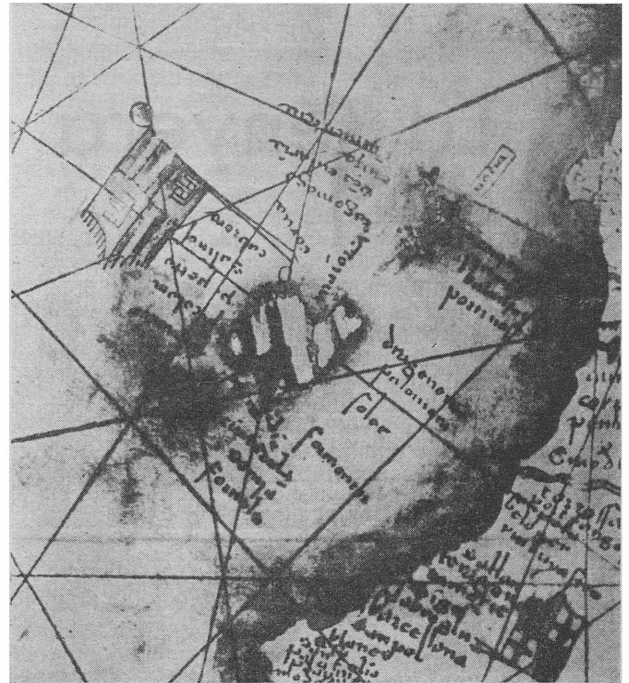
La forma d'aquesta ensenya (escut, bandera o el que sigui) no és del tot clara. El castell ha d'anar sobre fons **livid**; no té per què ser forçosament morat, sinó que podria ser perfectament blau. El document diu dues vegades **parte superior**, sembla que per distracció de l'escrivent. No en facem problema i admitem que l'ensenya era dividida en dues parts: a la superior el castell i a la inferior les barres reials.

El que m'interessa assenyalar clarament és que l'ensenya tal com la descriu el document que hem comentat no apareix mai documentada; en canvi, pocs anys després hi ha documentada una altra ensenya diferent, la quarterada. Mentre no es documenti l'ensenya del rei Sanç podem posar en dubte amb tota licitud el seu ús efectiu. El document alludit prova la concessió reial, però no aquest ús. Dit amb altres paraules, la historicitat de la bandera usada avui com a mallorquina no està demostrada.

L'ENSENYA QUARTERADA

A partir del regnat de Pere III i fins els moments actuals, veim documentat un escut (foto núm. 1) dividit en quatre parts: al primer i quart quarter figuren les barres (oscil·lant entre dues, tres i qua-

Foto n.º 2: Atlas Català de Jafuda Cresques

tre) i el segon i tercer un castell damunt el mar i normalment sobre fons blau. Aquest és actualment l'escut oficial de l'Ajuntament de Ciutat de Mallorca.

A finals del segle XIV tenim també documentada una bandera quarterada de la mateixa forma que l'escut. La trobam a l'Atlas Català de Jafuda Cresques, del 1375 (foto núm. 2) i a una pintura de la mateixa època on es veu un vaixell mallorquí arborant l'esmentada bandera (foto núm. 3).

L'escut quarterat ha tingut un ús constant durant la història. No ha succeït igual, en canvi, amb la ban-

dera quarterada, ja que només està documentada, segons crec, a finals del segle XIV. Ha estat molt més freqüent, tanmateix, la utilització de banderes amb l'escut quarterat al centre.

Què representa aquesta ensenya quarterada? ¿La ciutat, l'illa de Mallorca o el conjunt de les illes? No és absurd suposar que a l'Edat mitjana representava en certa manera tota l'illa de Mallorca, encara que crec que s'ha de considerar primordialment l'emblema de Ciutat de Mallorca. A l'Edat mitjana Ciutat de Mallorca i Illa de Mallorca gairebé es confonien; la segona era

EDITORIAL
BERENGUER D'ANOYA,
S. A.

Apartat de Correus 123 - Inca

Jaume Armengol i Coll
«*El caminant perdut*»

Premi «Les Illes» de Cantonigròs

col·lecció: la baldufa

El Drach

BIJUTERIA DE NOVETAT

OBJECTES TÍPICS DE MALLORCA

Sant Domingo, 25 i 27

CIUTAT

considerada com una prolongació i un apèndix de Ciutat; els organismes rectors de Ciutat tenien jurisdicció sobre tota l'illa. Amb el trascur del temps l'escut quarterat ha quedat lligat al municipi de Ciutat, enfront dels altres municipis que tenen el seu propi escut. Per això durant l'Edat moderna s'ha emprat a vegades com a escut de totes les illes el de les quatre barres travessades en diagonal per una faixa blava.

A l'*Atlas Català* citat, al costat de la senyera quarterada, veim les ensenyes municipals de Barcelona i València i pel que respecta a la foto núm. 3, és ben lògic que un baixell ancorat al port de Ciutat de Mallorca dugui l'ensenya d'aquesta ciutat i sobre el castell de l'Almudaina, propietat del rei, hi figuri la senyera d'aquest.

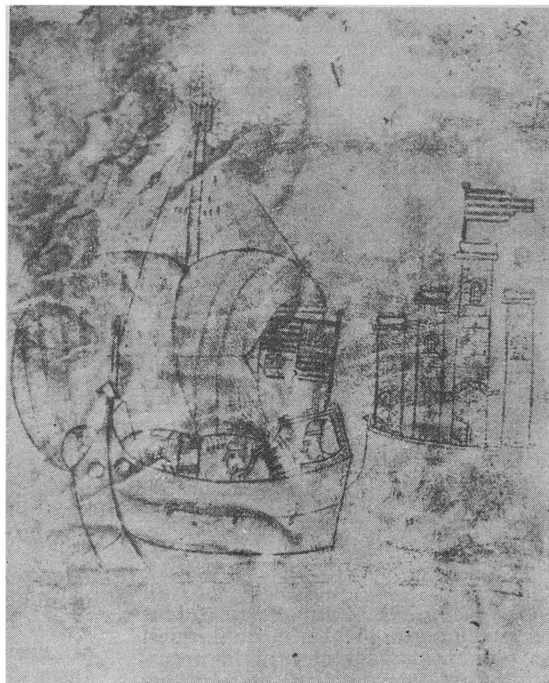
LA BANDERA DE LES ILLES

Llevat d'aquelles persones interessades a fomentar localismes i divisions, crec que tots estarem d'acord que necessitem una bandera comuna per a totes les nostres illes. La bandera amb la franja morada no és ni crec que sigui acceptada per menorquins i eivissencs, i amb tot el fonament històric i polític Es, per tant, un postulat irrenunciable que la bandera de les illes ha de ser la tradicional de les quatre barres. I l'adjectiu tradicional no pot ésser més exacte.

En efecte, la senyera barrada era la pròpia de la monarquia catalano-aragonesa i avui pertany a tots els països que la integren: Aragó, el Principat, el País Valencià i les Illes. No era solament la bandera del rei, sinó que aviat esdevingué la bandera del poble. Quan Jaume II digué al seu fill Alfons, en partir aquest cap a Sardènia el 1312: «Fill, jo us do la bandera nostra antiga del Principat de Catalunya» és evident que el senyal reial havia esdevingut ja la bandera del país.

A Mallorca, quan els forans assetgen la Ciutat al segle XV, no ho fan amb franges ni castells, sinó amb la senyera barrada. Ens ho conta Quadrado: «Entretanto iban llegando los somatenes de los pueblos más distantes o rezagados, y nuevos refuerzos a los ya reunidos; la bandera real tremolaba al frente de cada una de estas divisiones, sacada de sus respectivas casas consistoriales a gusto o a despecho de los jurados; y las que por contrario incidente no habían logrado redimir la se proveyeron de una a toda costa. Un ermitaño de las cercanías, fray Rafael Martí, osó penetrar en la ciudad en busca de cáñamo escarnado y amarillo que sirviera de pendón a los amotinados de Alcudia». (5)

Foto n.º 3: Vaixell mallorquí del s. XIV amb la bandera quarterada

L'afirmació que fa Pons i Fàbregues que una cosa és la bandera del rei i una altra la del Regne «com si fuera lícito suponer que son enseña de la Patria (sic) las flores de lis de la Casa de Borbón» (6) és una fallàcia. És vàlid ara, però no a l'Edat mitjana, ja que aleshores la bandera del poble era la bandera del rei, la qual onejava a les files de l'exèrcit, damunt els vaixells i damunt els edificis de propietat reial.

Durant el breu període d'independència del Regne de Mallorca (1276-1343) els sobirans mallorquins continuaren usant l'ensenya familiar, però Jaume II sembla que en suprimí una barra per diferenciar-se del seu germà Pere, rei de la Confederació. Segons les lleis de l'heràldica, el fill segon ha de brisar les seves armes, afegint o suprimint algun element. Així pareix que els tres reis de Mallorca usaren només tres barres al seu escut, per distinguir les dues branques regnants a les terres catalano-aragoneses. (7)

CONCLUSIONS

El signe de les quatre barres, com a senyera comuna de les nostres illes i com a bandera que haurà d'adoptar com a oficial un futur govern autònom, em sembla que no admet discussió. Aquesta bandera, igual que la llengua, la cultura i la història, ens uneix a les altres terres catalanes; per això s'ha de comptar amb la bel·ligerència del búnker-gonella de sempre. Tard

o prest, tanmateix, el seny s'imposarà.

La senyera barrada és assumida de cada vegada més clarament com a símbol nacionalista. Ara convé que no sigui —com he titulat aquest article— la senyera de la discòrdia, sinó el símbol d'unitat i de lluita de totes les illes i de tots els països catalans.

GABRIEL BIBILONI

(4) CAMPANER, A. *Cronicón Mayoricense*. Palma de Mallorca, 1881, pàg. 40.

(5) QUADRADO, J. M. *Forenses i ciudadanos*. Palma de Mallorca, 1939, pàg. 77.

(6) PONS I FABREGUES, B. ob. cit., pàg. 22.

(7) Vegeu alguns segells dels reis de Mallorca a *Sigilografia catalana* de Ferran de Segarra, Barcelona, 1922. Aquests segells coincideixen amb la descripció que en fan les *Leges Palatinae* de Jaume III; vegeu l'estudi de F. Sevillano, *De la Cancilleria de los Reyes de Mallorca, 1276-1343*, Madrid, 1972, pàg. 247.

mateixa interpretació en fa Alvar Campaner al seu *Cronicón Mayoricense*, quan diu «A petición de los embajadores de la Ciudad y Reino de Mallorca concedió el rey Sancho el escudo de armas para las banderas y otros lugares, cuyo dibujo le presentaron aquéllos, consistente en el blasón regio en la parte superior y un castillo blanco, sobre aguas, en la inferior, si el Reino las aceptaba en esa forma». (4)

La forma d'aquesta ensenya (escut, bandera o el que sigui) no és del tot clara. El castell ha d'anar sobre fons **lívido**; no té per què ser forçosament morat, sinó que podria ser perfectament blau. El document diu dues vegades **parte superior**, sembla que per distracció de l'escrivent. No en fem problema i admetem que l'ensenya era dividida en dues parts: a la superior el castell i a la inferior les barres reials.

El que m'interessa assenyalar clarament és que l'ensenya tal com la descriu el document que hem comentat no apareix mai documentada; en canvi, pocs anys després hi ha documentada una altra ensenya diferent, la quarterada. Mentre no es documenti l'ensenya del rei Sanç podem posar en dubte amb tota llicitud el seu ús efectiu. El document alludit prova la concessió reial, però no aquest ús. Dit amb altres paraules, la historicitat de la bandera usada avui com a mallorquina no està demostrada.

L'ENSENYA QUARTERADA

A partir del regnat de Pere III i fins els moments actuals, veim documentat un escut (foto núm. 1) dividit en quatre parts: al primer i quart quarter figuren les barres (oscil·lant entre dues, tres i qua-

Foto n.º 2: Atlas Català de Jafuda Cresques

tre) i el segon i tercer un castell damunt el mar i normalment sobre fons blau. Aquest és actualment l'escut oficial de l'Ajuntament de Ciutat de Mallorca.

A finals del segle XIV tenim també documentada una bandera quarterada de la mateixa forma que l'escut. La trobam a l'*Atlas Català* de Jafuda Cresques, del 1375 (foto núm. 2) i a una pintura de la mateixa època on es veu un vaixell mallorquí arborant l'esmentada bandera (foto núm. 3).

L'escut quarterat ha tingut un ús constant durant la història. No ha succeït igual, en canvi, amb la ban-

dera quarterada, ja que només està documentada, segons crec, a finals del segle XIV. Ha estat molt més freqüent, tanmateix, la utilització de banderes amb l'escut quarterat al centre.

Què representa aquesta ensenya quarterada? ¿La ciutat, l'illa de Mallorca o el conjunt de les illes? No és absurd suposar que a l'Edat mitjana representava en certa manera tota l'illa de Mallorca, encara que crec que s'ha de considerar primordialment l'emblema de Ciutat de Mallorca. A l'Edat mitjana Ciutat de Mallorca i Illa de Mallorca gairebé es confonien; la segona era

EDITORIAL

BERENGUER D'ANOYA,
S. A.

Apartat de Correus 123 - Inca

Jaume Armengol i Coll

«*El caminant perdut*»

Premi «Les Illes» de Cantonigròs

col·lecció: la baldufa

El Drach

BIJUTERIA DE NOVETAT

OBJECTES TÍPICS DE MALLORCA

Sant Domingo, 25 i 27

CIUTAT

considerada com una prolongació i un apèndix de Ciutat; els organismes rectors de Ciutat tenien jurisdicció sobre tota l'illa. Amb el transcurs del temps l'escut quarterat ha quedat lligat al municipi de Ciutat, enfront dels altres municipis que tenen el seu propi escut. Per això durant l'Edat moderna s'ha emprat a vegades com a escut de totes les illes el de les quatre barres traçades en diagonal per una faixa blava.

A l'*Atlas Català* citat, al costat de la senyera quarterada, veim les ensenyes municipals de Barcelona i València i pel que respecta a la foto núm. 3, és ben lògic que un baixell ancorat al port de Ciutat de Mallorca dugui l'ensenya d'aquesta ciutat i sobre el castell de l'Almudaina, propietat del rei, hi figuri la senyera d'aquest.

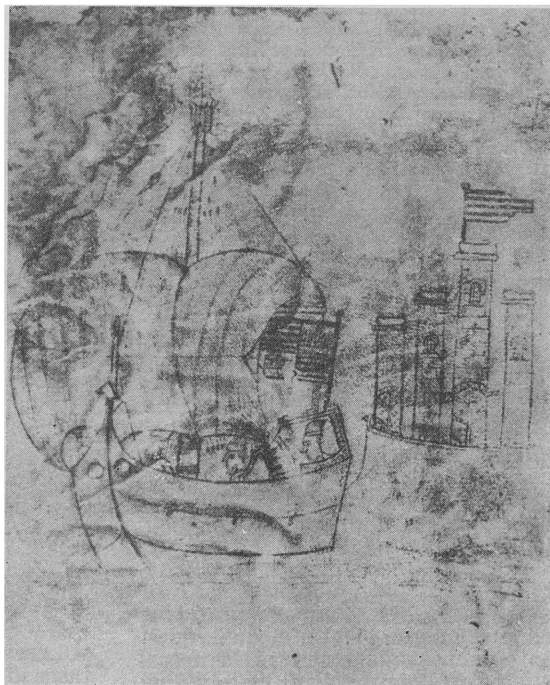
LA BANDERA DE LES ILLES

Llevat d'aquelles persones interessades a fomentar localismes i divisions, crec que tots estarem d'acord que necessitem una bandera comuna per a totes les nostres illes. La bandera amb la franja morada no és ni crec que sigui acceptada per menorquins i eivissencs, i amb tot el fonament històric i polític Es, per tant, un postulat irrenunciable que la bandera de les illes ha de ser la tradicional de les quatre barres. I l'adjectiu tradicional no pot ésser més exacte.

En efecte, la senyera barrada era la pròpia de la monarquia catalano-aragonesa i avui pertany a tots els països que la integraven: Aragó, el Principat, el País Valencià i les Illes. No era solament la bandera del rei, sinó que aviat esdevingué la bandera del poble. Quan Jaume II digué al seu fill Alfons, en partir aquest cap a Sardènia el 1312: «Fill, jo us do la bandera nostra antiga del Principat de Catalunya» és evident que el senyal reial havia esdevingut ja la bandera del país.

A Mallorca, quan els forans assetgen la Ciutat al segle XV, no ho fan amb franges ni castells, sinó amb la senyera barrada. Ens ho conta Quadrado: «Entretanto iban llegando los somatenes de los pueblos más distantes o rezagados, y nuevos refuerzos a los ya reunidos; la bandera real tremolaba al frente de cada una de estas divisiones, sacada de sus respectivas casas consistoriales a gusto o a despecho de los jurados; y las que por contrario incidente no habían logrado redimirse se proveyeron de una a toda costa. Un ermitaño de las cercanías, fray Rafael Martí, osó penetrar en la ciudad en busca de cáñamo escarnado y amarillo que sirviera de pendón a los amotinados de Alcudia». (5)

Foto n.º 3: Vaixell mallorquí del s. XIV amb la bandera quarterada

L'afirmació que fa Pons i Fàbregues que una cosa és la bandera del rei i una altra la del Regne «com si fuera lícito suponer que son enseña de la Patria (sic) las flores de lis de la Casa de Borbón» (6) és una fallàcia. És vàlid ara, però no a l'Edat mitjana, ja que aleshores la bandera del poble era la bandera del rei, la qual onejava a les files de l'exèrcit, damunt els vaixells i damunt els edificis de propietat reial.

Durant el breu període d'independència del Regne de Mallorca (1276-1343) els sobirans mallorquins continuaren usant l'ensenya familiar, però Jaume II sembla que en suprimí una barra per diferenciar-se del seu germà Pere, rei de la Confederació. Segons les lleis de l'heràldica, el fill segon ha de brisar les seves armes, afegint o suprimint algun element. Així pareix que els tres reis de Mallorca usaren només tres barres al seu escut, per distinguir les dues branques regnants a les terres catalano-aragoneses. (7)

CONCLUSIONS

El signe de les quatre barres, com a senyera comuna de les nostres illes i com a bandera que haurà d'adoptar com a oficial un futur govern autònom, em sembla que no admet discussió. Aquesta bandera, igual que la llengua, la cultura i la història, ens uneix a les altres terres catalanes; per això s'ha de comptar amb la bel·ligerància del búnker-gonella de sempre. Tard

o prest, tanmateix, el seny s'imposarà.

La senyera barrada és assumida de cada vegada més clarament com a símbol nacionalista. Ara convé que no sigui —com he titulat aquest article— la senyera de la discòrdia, sinó el símbol d'unitat i de lluita de totes les illes i de tots els països catalans.

GABRIEL BIBILONI

(4) CAMPANER, A. *Cronicón Mayoricense*. Palma de Mallorca, 1881, pàg. 40.

(5) QUADRADO, J. M. *Forenses i ciudadanos*. Palma de Mallorca, 1939, pàg. 77.

(6) PONS I FABREGUES, B. ob. cit., pàg. 22.

(7) Vegeu alguns segells dels reis de Mallorca a *Sigilografia catalana* de Ferran de Segarra, Barcelona, 1922. Aquests segells coincideixen amb la descripció que en fan les *Leges Palatinae* de Jaume III; vegeu l'estudi de F. Sevillano, *De la Cancilleria de los Reyes de Mallorca, 1276-1343*, Madrid, 1972, pàg. 247.

El mallorquinisme polític

Parlament de Gregori Mir en l'acte de presentació del seu llibre del mateix títol (22 febrer 1977)

Senyores, senyors, amics tots.

Profundament agraït per tot el que ara s'ha dit sobre la meua col·laboració en el procés de redreçament de la nostra comunitat, vull donar les gràcies en primer lloc a l'Obra Cultural Balear, que s'ha dignat a patrocinar aquest acte. I molt particularment al vell amic Josep M.ª Llopart, president en funcions de l'Obra, el qual, quan jo començava a entendre la necessitat d'explicar-me a mi mateix dins el context del nostre poble, em parlà de literatura militant i de fidelitats fins ara mantingudes, iniciant-me en la secreta emoció de la pròpia paraula arrelada en la vella memòria de la nostra història. A Climent Garau, ànima organitzativa de l'Obra en uns anys difícils i en una comunitat indiferent, perquè es feia tot el que es podia des de les altures dels poders autocràtics, perquè la indiferència fos més valorada que l'interès i el compromís. Aquests dos amics, que han volgut acompanyar-me en aquest acte, han dedicat potser els millors anys de la seva vida a crear i ordenar elements de defensa contra el procés de despersonalització del nostre poble, enfront de la desídia d'aquells que podent fer-ho han preferit la vida còmoda del no compromís, i, en definitiva, de la col·laboració amb aquelles forces que oblidant-se, de les valors més fonamentals de les comunitats, conscientment o inconscientment, han fet tot el possible per reduir-nos a una pura condició instrumental pels seus fins particulars.

Al Dr. Bartomeu Barceló, en el qual no sols hi veig l'amic sinó també la representació de l'estament universitari, que tant ha de significar per a la dignificació de la nostra cultura i de les condicions que facin possible la maduració d'unes vocacions científiques dedicades a la investigació de tots els problemes passats, presents i futurs de la nostra terra. El meu llibre en part va néixer en les aules universitàries i en certa manera estimulat per la lectura de l'obra rigorosa del Dr. Barceló sobre aspectes del nostre passat. Per tant la seva

presència per a mi és molt agraïda i, des d'aquesta perspectiva, haig de dir que la seva obra hauria d'esser un estímul per tots els universitaris mallorquins perquè amb la seva dedicació no sols facin possible bons mestres sinó també perquè acostin els coneixements científics als problemes de la nostra comunitat.

He dit abans que el meu llibre vol esser una col·laboració en la tasca difícil i complexa de redreçament civil del nostre poble, per això i en aquest sentit, en la seva persona hi hem de veure la representació d'uns homes i d'una època en què es va treballar molt durament i es va tenir fe en aquella tasca. De la presència del Sr. Andreu Crespí, home que va viure intensament uns anys en què la llibertat no era una promesa sinó una realització constant, tots n'hem d'estar agraïts. Foren uns anys, els seus, en què la il·lusió per crear noves formes de convivència, d'autenticació de la vida pública, de modelar els ciutadans en la tolerància, la justícia i la democràcia, eren prou convincents i prou volgudes pel poble com per provocar el ressentiment i l'acritud de forces allunyades dels problemes populars i que s'aixecaren contra el progrés, enderrant la nostra comunitat vers els ideals d'aquells homes que, com el Sr. Crespí, tenien esperança en la raó; però, per tràgiques ironies de la història, avui aquells ideals tornen a esser vigents i s'ha vingut a demostrar que, a la llarga, en una guerra civil mai hi ha vencedors ni vençuts. En aquests moments de reconciliació en la democràcia per superar velles i eixorques discòrdies entre els pobles que formen la pell de brau, la presència del Sr. Crespí em sembla un símbol, no sols d'allò que ja mai havia d'haver succeït, sinó d'allò encara vigent dels seus anys d'entrega a unes causes que molts voldríem veure realitzades.

Gràcies també per l'acompanyament d'Antoni Serra, que ens ha fet veure molt clarament que l'intel·lectual té un deure amb la seva co-

munitat que va més enllà de l'acte artístic creador. El Congrés de Cultura Catalana que amb ell s'hi representa, pot esser una gran fita en la nostra feina dedicada a fer una gran balança de la nostra realitat i de les nostres perspectives. I perquè tot el mallorquinisme polític històricament només s'explica dins el context nacional del Paísos Catalans, i perquè crec que el Congrés de Cultura Catalana pot significar un valuós pas endavant vers la coordinació d'esforços entre els nostres països, i perquè la nostra obra s'ha d'inserir dins el futur, la seva presència per a mi té el valor simbòlic de la comunitat nacional catalana.

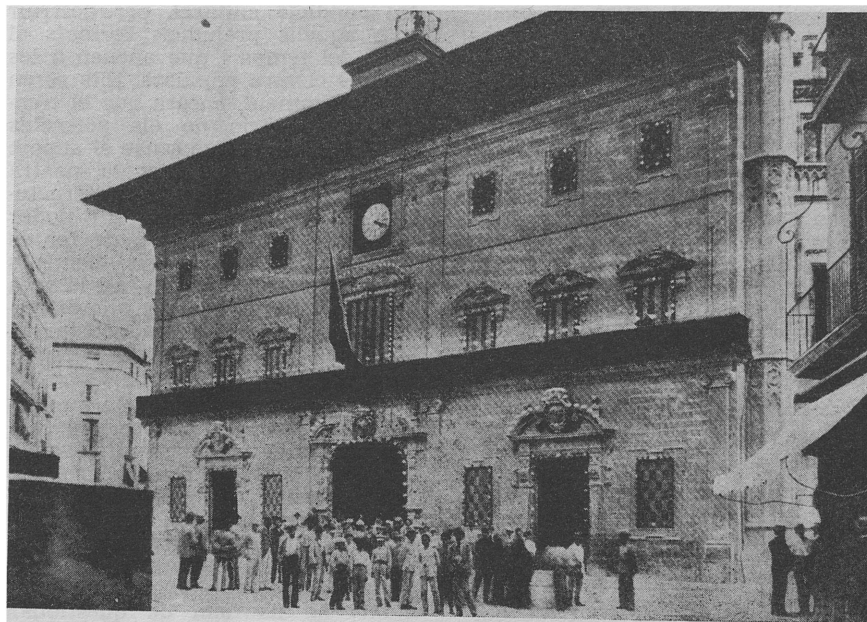
JUSTIFICACIÓ DEL LLIBRE

Abans he dit que el llibre havia estat pensat i començat dins les aules universitàries; però, quan al principi de l'actual dècada començà el reviscolament de les idees autònòmiques a Mallorca, em vaig veure obligat a canviar els meus plans. Era deplorable comprovar la ignorància que sobre el nostre passat tenien les noves... i velles generacions. El franquisme havia volgut esborrar el passat i, el que encara és més greu, volgué crear les condicions que fessin impossible connectar amb aquell passat. Però, els pobles, com els corrents d'aigua sortits de lloc per causa d'una tempesta, tenen tendència a tornar a la seva direcció primera. I aquest crec que ha estat el nostre cas. El mallorquinisme polític fou fruit de la llibertat i congriat dins perspectives de llibertat. Si avui som tants els que ens dediquem a reflexionar sobre el nostre poble, hem de convenir que tot allò que en el passat es va fer no fou una quimera de quatre xifrats enyoradissos d'unes èpoques que ja mai més tornaran. Jo crec que més aviat era tot el contrari: fou una lluita per la modernitat. I vaig considerar que era urgent demostrar, demostrar-nos, que els nostres ideals tenien els seus millors fonaments en la història.

EL NACIONALISME. -- MES ENLLA DE LA POLITICA

Estic fortament convençut que de les darreres forces que l'home occidental pot alliberar per tal de fer viable una vida a la mesura de l'home, és aquella tendent a destruir part d'aquells instruments d'integració social que fins ara han possibilitat el progrés. Pot semblar paradoxal aquesta propossició, però ja són poques les sortides que tenim si volem que la persona humana sigui un actiu creador de riquesa espiritual. I un d'aquests instruments que fins ara, i encara ara, són medis d'integració, però que sembla que ja han arribat al cim de les seves possibilitats, és l'Estat, unes determinades formes d'Estat. Sovint he repetit que, encara que no ens n'adonem, un dels fenòmens més importants de la nostra època és la transformació de les formes del poder de l'Estat. El mateix concepte de sobirania, primera i principal característica de l'Estat, està en crisi: veiem continuament com desapareixen fronteres i lleis particulars dels estats per anar a integracions superiors. Ens trobam davant una època semblant a les dels segles XV i XVI que fou, com és sabut, quan es crearen els grans estats nacionals europeus; però, en la nostra època veiem com els fonaments que justificaren la formació d'aquells estats van, poc a poc —els grans fenòmens històrics que transformen les realitats collectives mai són repentins— cap a unes noves formes d'organització de la vida col·lectiva. Les velles nacionalitats sobre les quals s'organitzaren els estats nacionals, dins aquest procés, tenen i han de tenir un paper a complir que no és altre que el d'esser uns elements de racionalització de les necessitats reals de les comunitats. Les necessitats i possibilitats de les comunitats naturals en un món de grans àrees geo-polítiques integrades, sovint no coincideix amb les necessitats i possibilitats dels estats. No és una actitud reaccionària ni retrògrada creure que només traient poder a l'Estat l'home podrà recobrar part de la seva fisonomia humana avui destruïda per una civilització tecnològica, que si bé és totalment necessària per disminuir mals i injustícies, és utilitzada per manipular a la persona fins convertir-la en una pura cosa.

L'home té dret i obligació d'esser el que és; de viure allà on ha nascut; de realitzar-se dins el seu entorn cultural i històric; de parlar i escriure la llengua dels seus avantpassats; d'enriquir el conjunt universal de la humanitat a partir de les seves pròpies perspectives culturals; d'organitzar la seva comunitat d'acord amb les condicions

L'ensenha amb les quatre barres a Cort (Fotografia de 1902)

que el medi i la història ha posat al seu abast. I és des d'aquestes perspectives que hauríem de veure els moviments nacionalistes. Els moviments nacionalistes, cal dir-ho i repetir-ho, són i seran una de les darreres forces morals i polítiques per combatre l'estandarització de la raça humana. El nacionalisme com el que molts propugnam —constructiu i creador, mai destructiu ni reaccionari— pot esser un mitjà extraordinari d'alliberament d'energies humanes, avui amagades i reprimides pels interessos de grup o d'estats que han identificat el seus fins amb els interessos de determinades classes socials. No es tracta d'un nacionalisme disgregador i anti-solidari: es tracta d'una via vers l'ideal d'universalització dels problemes humans a partir de la seva particularització i autenticació.

ACTUALITAT DELS NOSTRES TEORICS

No fa gaire una personalitat que diuen que encara té un gran futur polític, en José M.ª de Areilza, deia que «...l'Estat i el nacionalisme aniran disolent-se en altres formes menys absolutes i violentes de patriotisme» (Es clar, que es referia al nacionalisme generat per l'Estat, no al nacionalisme de les minories oprimides). He citat aquestes paraules d'un liberal-conservador i compromès amb una determinada forma d'estat, per allò que poden tenir de «positives» per recolzar tot quan fins ara he dit, car sovint no és suficient la nostra pròpia argumentació. I també, perquè allò

que al capdevall amaguen, ja fa molts d'anys que havia estat dit pels nostres teòrics com M. S. Oliver, Gabriel Alomar, Guillem Forteza, Alexandre Jaume o Joan Estelrich. Per això, en molts d'aspectes les formulacions dels nostres autors poden ésser qualificades d'actuals. No deixa de ser sorprenent llegir teòrics de la ciència política dels nostres dies, de la dreta i de l'esquerra, que quan analitzen els fonaments del poder organitzat i la crisi de l'estat nascut en el Renaixement, coincideixen en formular solucions que els nostres teòrics ja intuïren; però, crec que dir, que l'estat encara és necessari i que pot ésser un instrument de progrés sempre que el poder en ell legitimat sigui fruit de l'acord, del pacte entre iguals de les comunitats que el formen. Allò que avui ja no és necessari es la coacció derivada d'aquells principis dits immutables que provocaren la desaparició de formes originals d'organitzacions humanes. L'estat avui ja no té cap força moral per oposar-se als corrents nacionalistes.

EL CONTEXT NACIONAL DELS PAISOS CATALANS

Jo voldria que aquest acte d'avui fos un homenatge a tots aquells mallorquins que s'avançaren al nostre temps i que encara ens poden fer reflexionar sobre la nostra realitat de poble que no vol morir i que encara pot dir al món, des de les seves perspectives ètniques i culturals, coses originals. Un poble que no té perquè dur una vi-

da manllevada ni caure en mecanismes inhibidors degut a falsos complexos, perquè no ha pogut realitzar-se; però, i tal com saberen veure els nostres teòrics, el nostre poble forma part d'un context superior sense el qual les nostres creacions materials i espirituals no tindrien l'eco i la influència necessàries. Si bé Mallorca té un pes específic i unes formes pròpies, vull repetir que només dins aquell context, el dels Països Catalans, la nostra personalitat té un sentit històric i de futur. Dins aquell context tenim uns mecanismes de defensa de la nostra personalitat, perquè és un context bàsicament homogeni. Totes les nostres potencialitats trobaran la seva millor realització dins aquell ordre nacional superior, contràriament podríem caure i ésser objecte de burla i destrucció.

NACIONALISME I DEMOCRACIA

He dit abans, que el mallorquisme polític és un fenomen aparegut, desenvolupat i madurat en la llibertat, en la democràcia. Tots els nacionalistes mallorquins foren uns grans demòcrates, perquè sabien que una de les valors de la democràcia és la possibilitat de racionalitzar els problemes a través del diàleg i la competència ideològica. Per això, la seva lluita, política a la vegada era una lluita per la cultura, i mai pogueren destriar una cosa de l'altra. Per això, sempre cregueren que paralelament a l'acció política dirigida a senseibilitzar les classes populars, s'havia de fer un gran esforç cultural, des de la nos-

tra condició cultural, per destruir tots aquells prejudicis formats al llarg del temps i que alienen a les nostres classes populars. Ells veren molt clarament, encara que el trencament històric no els permetés dur-ho a terme, que sense el suport de les classes populars la nostra acció seria estèril, super-estructural. Si democràcia vol dir poder del poble, allò que hem de fer és donar al poble tots els elements necessaris d'interpretació de la seva realitat manipulada, car només d'aquesta manera podrem acostar el poder al poble i alliberar energies creadores.

Els temps que s'acosten prometen ésser democràtics, per tant crec que podem creure que serà possible arribar al poble i fer-li veure que cal recuperar el temps perdut. I que ho volem fer en el seu propi benefici i amb ell com a protagonista; però jo crec que si volem mobilitzar aquest poble per un ideal noble, no hauríem de qüestionar dos fonaments estratègics. El primer, és que tenim dret i potencialitat per ésser una comunitat amb vida pròpia i no manllevada, imposada o reprimida, i que com a poble podem dur i mantenir una vida exactament igual que els altres pobles sobirans. El segon, que dins la vida de relació estatal, els nostres aliats naturals són els altres països catalans, amb els quals podem aconseguir moltes coses perquè entre tots podem ajudar-nos, sense els quals no deixarem mai d'ésser una província que, en els millor dels casos, ha tingut la sort o la desgràcia de proveir d'or, com

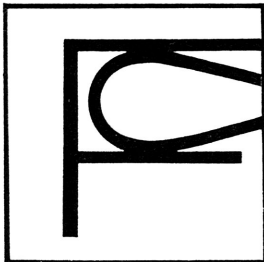
les antigues colònies americanes, als qui potser menys el necessitaven.

Perquè no em sent província, perquè crec que amb la nostra llengua podem dir coses a la resta de la humanitat; perquè crec que el nacionalisme és una força que pot mobilitzar les classes populars; perquè crec que el nacionalisme no és una dinàmica disgregadora sinó creadora de noves realitats en la solidaritat; perquè crec que el nacionalisme pot ésser un dels elements racionalitzadors d'una autèntica democràcia en un Estat que encara no ha trobat un procés històric equilibrat; perquè crec que el nacionalisme és una actitud individual o col·lectiva progressista; per tot això, vos deman un record i un homenatge a tots aquells mallorquins que cregueren i tingueren fe en el nostre poble. Que la seva llavor, tallada quan començava a créixer, ara pugui tornar a enlairar-se en llibertat, democràcia i solidaritat.

Ciutat de Mallorca, 22 de Febrer de 1977.

GREGORI MIR

Fotogravats A. Comas

- FOTOGRAVAT
- OFFSET
- DEPARTAMENT DE DIBUIX
- CREACIÓ GRÀFICA
- FOTOGRAFIA INDUSTRIAL
- ARXIU FOTOGRÀFIC
- NYLOPRINT I
- FOTOCOMPOSICIÓ

C/. Emperatriu Eugenia - 1 - D - telèfons. 294650 - 54 - PALMA.

Diario de Mallorca

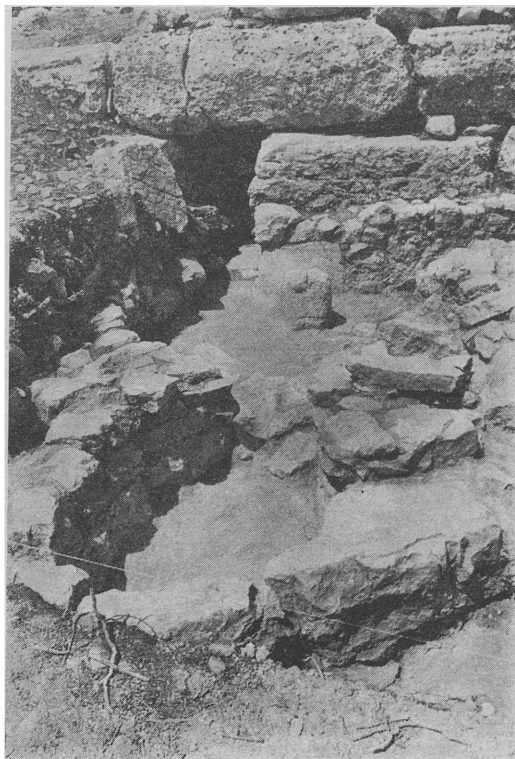
un diari

per a tots els mallorquins

Treballs arqueològics al poblat de So'n Fornés

per Vicente Lull

Habitacle de l'exterior del talaiot

Un dels objectius principals de l'arqueologia balear ha estat, sens dubte, l'estudi sistemàtic de l'anomenada cultura talaiòtica. Durant molts d'anys l'equip d'investigació prehistòrica del Museu de Mallorca, dirigit per G. Roselló Bordoy, ha realitzat una intensa labor, intentant aclarir els orígens i el caràcter d'aquesta cultura, tot aportant-hi nombroses dades. S'han afegit a aquesta tasca investigadors estrangers de la talla de G. Lilliu, F. Biancofiore, O. H. Frey, etc.

Malgrat tot, la cultura dels talaiots és encara, en gran part, enigmàtica, i el fet és que poca cosa sabem d'aquesta a part de les seves formes materials.

Un dels grans problemes plantejats és la seva llarga duració i la tendència conservadora que afecta a les restes arqueològiques, sobretot ceràmiques, cosa que fa més difícil encara d'establir la seriació cronològica d'aquesta cultura.

Tradicionalment hom ha considerat per al seu inici, la transició del segon al primer mil·lenni a. C., mentre que la seva decadència i acabament fou a conseqüència de la intensa aculturació de les formes de vida imposades per Roma. Tot al llarg d'aquests segles la cultura material resta uniforme i la manca de productes colonials, amb les dades cronològiques relatives que comporten, dificulten encara més el seu estudi.

Un altre inconvenient que cal remarcar és la gran dificultat a l'hora d'obtenir l'ajuda econòmica i tècnica que comporta la investigació de camp. Així i tot, però, s'han realitzat nombroses excavacions a Mallorca; però fins ara el Pla de Mallorca, una de les zones més riques en troballes arqueològiques, havia estat al marge dels diferents programes d'investigació.

Aquesta circumstància, juntament amb la possibilitat que la cultura talaiòtica pogués presentar qualche variant dins aquest entorn geogràfic, ens va impulsar a sol·licitar el permís d'excavació corresponent per al l'excavació del jaciment que trobarem més interessant: **Son Fornés (Montuïri)**.

Son Fornés reuneix totes les condicions per a aportar noves dades al problema de la seriació de la cultura talaiòtica. Presenta en superfície ceràmica indígena de les fases arcaïques, amb una sèrie molt especial de ceràmiques d'importació, que pot facilitar cronologies relatives del jaciment des del segle IV abans de Crist fins al VI després de Crist. També són visibles en superfície nombroses restes arquitectòniques, trossos de murada, un magnífic talaiot devora habitacles quadrangulars i ovalats, etc. Tot això constitueix el conjunt global d'un poblat talaiòtic d'extraordinària pervivència.

Fins ara s'han fet a Son Fornés dues campanyes d'excavacions. La primera durant els mesos de juliol i agost de 1975 i la segona de gener a abril de 1976, realitzades pel nostre equip d'investigació prehistòrica del Departament de Prehistòria i Arqueologia del CSIC de Barcelona. El començament de la primera campanya va tenir molts de problemes, sobretot d'ordre econòmic, ja que no comptàrem, de tot d'una, amb la subvenció del Ministeri, la qual no arribà fins més tard. Malgrat tot, es varen iniciar els treballs gràcies al recolzament de l'Ajuntament de Montuïri, a una petita ajuda de la Diputació Provincial i a la col·laboració desinteressada dels nostres bons amics, la família Bonet-Fiol de Montuïri.

Els treballs realitzats a Son Fornés han tret a llum, fins ara, l'interior d'un talaiot circular i algunes estructures d'habitació adossades a aquest. La troballa més important ha estat, per descomptat, el talaiot mateix, ja que es tracta d'una edificació d'extraordinàries característiques: 17'30 mts de diàmetre màxim i 16'50 de mínim. A l'interior queda una cambra circular de 6'50 mts de diàmetre, on s'hi entra a través d'un passadís recte de 5'30. Al mig d'aquesta cambra hi ha una columna polilítica de cinc blocs superposats, d'una altura total de 3'80 mts. Juntament amb el famós Campanar des Moros des

Vista general de l'interior del talaiot

Rafal, també de Montuiri, són els dues columnes més monumentals de l'arquitectura ciclòpia balear. D'altra banda, aquest talaiot, només comparable per les seves característiques als de Sa Canova d'Artà i Sa Talaia Joana de Ses Salines, mostra, a més, una característica única en els talaiots mallorquins, i és la presència d'un recambró incrustat dins el mur de l'interior amb una obertura que serveix d'entrada a 0'60 mts. del pis natural. En els sondeigs exteriors al talaiot, devora la porta, que és formada per dos grans blocs monolítics en funció de brancals i un com a llinda, es varen poder diferenciar dos recintes d'habitació superposats de plantes arronyonades. Un d'ells es posterior a la destrucció del talaiot, i l'altre formava

conjunt amb el talaiot abans del moment de la destrucció. Aquest darrer constituïa un habitatge comunal que conservava moltes mostres de la manera de viure talaiòtica, com és ara una llar, una llosa dreta on s'adossaven els estris de la cuina, i nombrosos recipients de ceràmica per a diverses funcions. Gràcies a l'eixovar aparegut hem pogut definir l'habitat del talaiot en el moment de la seva destrucció.

De la mateixa manera, els materials trobats dins i fora de l'edifici permeten destriar fins ara tres fases ben diferenciades:

Fase A: Correspon al talaiot en la seva primera funció, i no és explicada per cap resta.

Fase B: Reutilització del talaiot. Funció d'habitat conjunt amb l'ha-

bitació exterior. Probable construcció del poblat.

Fase C: Després de la destrucció del talaiot, de l'habitació exterior, i, probablement, de la resta del poblat, hom hi torna a construir damunt. Els estudis realitzats fins ara han aportat les suficients dades per a començar a entreveure la forma de vida dels habitants d'aquest poblat, sobretot a les dues darreres fases. La segona Fase (B) ens ha mostrat un clar apogeu, que correspon probablement a la verdadera formació del poblat, aprofitat com a estructura habitable. D'altra banda les troballes materials ens il·lustren sobre les relacions d'aquest jaciment, en la fase C, amb el comerç mediterrani, tot donant-nos una interessant resposta davant la influència colonial. Tot al llarg d'aquesta es destria un impuls comercial durant els dos primers segles abans de la nostra era i el II i IV d. C. Per contra, tenim greus crisis d'intercanvi a la segona meitat del s. I d. C. i tot al llarg del III d. C. Tot i això és prest encara per contrastar aquestes primeres dades i intentar descobrir-ne les causes, ja que solament s'han realitzat dues campanyes d'excavació.

Sigui com sigui, el fet és que el Ministeri d'Educació i Ciència a través de la seva Inspecció Tècnica del Patrimoni Artístic i Cultural, a la vista del gran interès del jaciment, ens ha concedit el permís per a continuar el treball. És el nostre desig reemprendre la tasca el pròxim estiu.

VICENTE LULL I SANTIAGO

4CATS
galeria d'art

C/ San Sebastian, 7
Tel. 226493 Palma

Antoni Socias

6 - 18 juny

**Homenatge a Alberti
(Jerónimo)**

20 juny - 9 juliol

Francesc Paez

La geografia de Mallorca i el règim franquista

per Albert Quintana Peñuela

El professor Capel, en un article que va dedicar no fa gaire a l'evolució de la ciència geogràfica espanyola en els darrers quaranta anys (1), crida l'atenció sobre el paper ideològic atribuït pel règim del 18 de juliol a la Geografia en el sistema educatiu espanyol. Paper ideològic que no era nou, ja que des de finals del segle XIX aquesta ciència és inclosa en els programes d'ensenyament europeus amb la finalitat d'«exaltar l'esperit patriòtic a través de les descripcions parcials i orientades del propi país», servint així «com a vehicle d'ideologies nacionalistes», segons paraules del mateix Capel. La Geografia ha complert així la missió, entre altres, de proporcionar justificacions «científiques» a l'organització centralista, burocràtica i unitària de determinats Estats, difonent una concepció nacionalista «sui generis» amb greus repercussions —com veurem— en la imatge que tenen del país els seus mateixos habitants. Fàcilment es pot endevinar a quins extrems es va arribar, damunt aquestes bases, en l'organització de l'educació després de la guerra civil: la geografia va substituir la sociologia, molt més «perillosa» des del punt de vista de la classe dominant, i va contribuir activament a la difusió de la idea nacional-centralista del nou Estat a través de la famosa «unidad entre las tierras y los hombres de España». Així foren possibles programes d'assignatures tan caricaturescos com el del catedràtic de la Universitat de Barcelona Dr. Pérez Agudo, de 1943, part del qual reproduïx Capel i en el qual es mesclen els temes dedicats a la nupcialitat, la natalitat o les densitats de població amb els que tracten de «la Raza», com «alma de la unidad de la Patria» o la «venida de la Virgen del Pilar», etc...

Remet el lector al citat article del professor Capel per a una evolució global de la geografia científica espanyola en aquests anys. El meu propòsit ara, necessàriament més modest, és analitzar algunes de les repercussions que aquest context general ha tingut en l'ensenyança de la geografia de Mallorca i la deformada imatge que tenen de l'illa no solament la resta dels espanyols, sinó els mateixos

mallorquins. I ahora, que quedi clar que les reflexions que segueixen no són conclusions completes i definitives de llargs estudis ja realitzats, sinó que, al contrari, tenen més aviat el caràcter de punts de partida per a un ulterior aprofundiment en el problema plantejat.

1.—ELS CANALS DE DIFUSIÓ DEL CONEIXEMENT GEOGRÀFIC

Podem considerar que, actualment, la massa de coneixements geogràfics de què disposam, es transmet per tres conductes fonamentals i qualitativament distints:

a) L'ensenyança, diguem-ne «elemental», és a dir, E.G.B. i el Batxillerat.

b) L'ensenyança universitària.

c) Els mitjans de comunicació de masses (els «mass media»): premsa, i ràdio, però, sobretot, cinema i televisió.

D'aquests tres, només podem considerar com a científic en sentit estricte —com veurem— el nivell universitari, justament el que menys ens interessa en el present estudi o, millor dit, ens interessa negativament: per la seva absència més que pels seus efectes positius. Això, evidentment, és degut que la incidència de la Universitat damunt la població ha estat, i és encara ara, mínima i afecta un percentatge molt reduït d'aquesta població. D'entre els alumnes universitaris, només els de les facultats de Filosofia i Lletres i de Ciències Polítiques adquiriren coneixements geogràfics científics, encara que de caràcter general, llevat, com és de suposar, dels qui s'especialitzen en Geografia o en Geografia i Història, petita minoria en el conjunt del país. Obviament, la Universitat contribueix d'una altra manera a la difusió i al progrés de la ciència (geogràfica, en aquest cas): la formació del professorat que ensenyarà a les escoles, instituts i col·legis hauria de permetre, en teoria, canalitzar a través d'aquests llicenciats els progressos de la ciència universitària cap als alumnes de l'ensenyança «elemental», els quals d'aquesta forma indirecta serien recipients del que es fa a la Universitat. Per altra banda, els treballs d'investigació que es fan dins la Universitat fan progressar, madurar i renovar el coneixement geogràfic de territori a què pertany, i això acaba, tard o d'hora, per incorporar-se, més o menys fidel-

ment, a la «cultura general» dominant, a través d'obres de divulgació, de la divulgació periodística o d'institucions culturals, cíviques o, fins i tot, recreatives (pensem, per exemple, en el paper que el Centre Excursionista de Catalunya ha jugat en el coneixement geogràfic del país).

Però aquí ens trobam, justament, amb alguns entrebancs que han frenat aquesta difusió: uns d'ordre general i uns altres d'ordre local. Entre els primers, el més important és l'estranya i gairebé completa ruptura que hi ha a Espanya entre l'ensenyança universitària i la mitjana, que es tradueix en una ensenyança arcaica i acientífica de la geografia en el Batxillerat, amb total desconexió dels programes i mètodes universitaris. A nivell mallorquí, un altre entrebanc ha vingut a col·laborar en el mateix sentit. L'absència d'institucions universitàries fins fa molts pocs anys. D'aquesta manera, si bé des de 1955 aproximadament sorgeixen geògrafs mallorquins que inicien l'improbable tasca d'elaborar una geografia científica (principalment els professors Barceló Pons i Rosselló Verger), romanen aïllats, sense poder formar —almenys a l'illa— equips de deixebles i investigadors, i la seva obra arriba sols a un petit nombre de persones, malgrat el paper rellevant que, com a vehicle d'aquesta «expansió científica» va acomplir durant molts anys el butlletí de la «Cámara de Comercio, Industria y navegación» de Palma.

Així, doncs, el pes de la Universitat en la formació d'una «imatge» geogràfica col·lectiva, o, almenys, generalitzada, de Mallorca entre els propis mallorquins ha estat, fins ara, nul o quasi inexistent. Malgrat tot, hi ha signes —i és just i motiu de satisfacció assenyalar-los— que revelen transformacions actuals en aquesta situació. La creació de nous centres d'ensenyança mitjana —especialment Instituts a Inca, Manacor, Felanitx, Lluçmajor i Palma— ha renovat els clausures de professors, constituïts en gran part per joves que s'han beneficiat de les millores científiques d'aquests darrers lustres —desiguals i lentes, però reals— i, sobretot, que mantenen en general una major vinculació amb la Universitat i una preocupació per canviar substancialment els continguts i els mètodes d'ensenyament de les respectives disciplines a l'ensenyança secundària.

(1) Horacio Capel, «La geografía española tras la guerra civil», Barcelona, Publicaciones de la Universidad, col. Geo-Crítica núm. 1, 1976, 34 pàgs.

2. LA GEOGRAFIA EN L'ENSENYANÇA «ELEMENTAL»

La majoria dels ciutadans ha estat educada en l'antiga Ensenyança Primària i en el Batxillerat recentment extingit (els pocs que hi han arribat, especialment al Superior). Es en aquestes fonts on hem de cercar l'origen de la «imatge» geogràfica de Mallorca.

Pel que fa a l'Ensenyança Primària, diguem breument —i deix una anàlisi en profunditat als pedagogs— que la geografia es limitava a donar un esquema bàsic de l'organització territorial de l'Estat (es a dir, les províncies) i dels fets elementals que permetien una articulació de l'espai (principalment les cadenes muntanyoses i les grans valls fluvials). Observem que, ja en aquest nivell, s'inclucava als alumnes la idea que, com que la regió a Espanya, administrativament, no existeix, les diferents regions presentades (Castilla la Vieja, Aragón, Andalucía, etc.) són producte de «simples» factors geogràfics, és a dir, són regions geogràfiques «pures» (la Meseta, el Valle del Ebro, el Valle del Guadalquivir...). I curiosament, era el que llavors s'anomenava Ministerio de Educación Nacional, qui determinava la llista de regions. Amb altres paraules: es feia coincidir les regions històriques amb les regions «naturals» (físiques), de manera que es podien presentar com eternes i inqüestionables. Les referències històriques (és a dir, l'al·lusió al fet que aquestes regions poguessin ésser conseqüència, no sols de fets «naturals», sinó també de factors humans que havien actuat anteriorment sobre l'espai) era tan boirosa, que no tenia cap sentit per a l'alumne. Aquest esquema es completava amb algunes nocions de geografia astronòmica que revestien generalment un marcat caràcter hermètic. De tota manera, la utilitat d'aquest programa és dubtosa, si tenim en compte les aportacions de l'escola de Piaget, segons les quals, el nin no adquireix les coordenades espacials fins als deu o onze anys.

Es, doncs, en l'extingit Batxillerat on s'impartia la totalitat dels coneixements geogràfics susceptibles d'originar un sediment en els alumnes. Referint-nos estrictament a la geografia, podem afirmar rotundament que els programes eren, d'entrada, irracionals pel fet d'acumular aquesta matèria en els dos primers cursos (Geografia d'Espanya i Geografia universal, respectivament), convertint la geografia en un àrid turment de llistes inacabables, que encara avui constitueixen la imatge popular d'aquesta ciència.

Però, encara, aquesta matèria era objecte d'una triple manipulació. En primer lloc una manipulació ideològica encaminada a inculcar una determinada imatge d'Espanya (imatge política, però «justificada» geogràficament). En segon lloc la manipulació científica —millor dit, deformació— a què era sotmesa la geografia en els àrids lli-

bres de text de l'època. I, en tercer lloc, la forma com els mestres al seu torn feien servir aquests llibres. Veurem ara breument, però amb el mínim de detall imprescindible, cadascun d'aquests aspectes.

1. La manipulació ideològica.

Com he dit abans, la seva finalitat essencial era servir la idea nacional-centralista, convertint les regions en unitats diferenciades fonamentalment per trets físics. Vegem, per exemple, què diu un determinat llibre de text de «Geografía de España» publicat l'any 1960 d'acord amb el pla de 1957: «Qué rasgos la definen? (es refereix a la regió). Estas: el relieve ...el clima... la vegetación... la fauna... y el hombre, con sus modos de vivir, de pensar y de divertirse». Per tant, són els trets físics els essencials en la delimitació regional, mentre que els factors humans invocats són tan folklòrics i difusos que resulten banals. I encara això no ho és tot. En referir-se, concretament, al territori espanyol, el mateix llibre reconeix que la divisió provincial, existent des de l'any 1833, no té totalment fonament geogràfic, però que no convé modificar-la perquè «tras siglo y medio de existencia, cada provincia ha adquirido ya una propia personalidad. Hay un espíritu provincial que hace que cada español se sienta de «su provincia». Queda consagrada, per tant, la província com a fet definitiu i angular en la distribució i diferenciació de l'espai espanyol. Dins aquesta perspectiva les regions no passen d'ésser simples divisions arbitràries de l'espai sense entitat humana consistent, còmodes per estudiar el territori, sobretot des del punt de vista físic, però que reflecteixen realitats discutibles: allò que és indiscutible és la província. Així no ens pot sorprendre que el llibre citat afirmi alegrement que «las diez regiones principales que se distinguen en el mapa de España son las señaladas en el Plan de Estudios del Bachillerato». Es a dir, que qualsevol equip ministerial, en confeccionar el pla, és qui decideix quantes i quines són les regions «que se pueden distinguir». De la mateixa manera, dues pàgines més endavant, s'afirma que «cada geógrafo tiene "su" clasificación» i es posen diversos exemples de classificacions regionals diferents. La confusió que es produeix en l'alumne és total. Però, enmig d'aquesta confusió, una cosa roman ben clara: que la regió és una cosa accessòria i que allò que és fonamental és la província.

Vull insistir que, en aquesta geografia del Batxillerat —els exemples citats són d'un llibre concret, però a tots els de l'època se'n poden llegir de semblants—, no solament no es posava en dubte el caràcter unitari de l'Estat (per suposat que hi ha afirmacions com que «en España hay una sola nación, la española, y un solo Estado, el español»), sinó que, fins i

tot, un fet geogràfic «pur» com el regional, per les seves implicacions polítiques, era deliberadament enterbolit, falsejat i banalitzat.

A la idea bàsica centralista ajudaven també altres elaboracions més «subtils» (subtils, si tenim en compte l'edat dels alumnes als quals eren destinades), i n'és un brillant exemple el símil militar utilitzat per descriure la disposició dels elements del relleu peninsular. En el mateix llibre citat abans es defineix Espanya com «un inmenso castillo fortificado» format per «un recinto interior, la Meseta central, unas murallas, el macizo gallego, etc. «dos fosos» i «dos defensas exteriores». Així, en plena època de somni i de retòrica imperialista, es magnificava el caràcter bèl·lic i militant d'Espanya, com una cosa derivada «naturalment» del propi relleu del país (!), ahora que, una vegada més, s'insinuava la idea d'una disposició concèntrica, regida per un centre fisiogràficament «inqüestionable». I no cal dir que aquest exemple no és exclusiu del llibre de text que coment. He trobat el mateix esquema i quasi les mateixes paraules en autors diferents i editorials de ciutats distintes, la qual cosa fa suposar que respon a unes directrius generals.

2.—La deformació científica en els llibres de text.

Com hem vist, ja el mateix planteig ideològic feia incórrer aquests llibres en errors semi-veritats i deformacions en plantejar, per exemple, la qüestió geogràfica regional. Però hi havia encara altres causes d'errors i deformacions. La distància existent entre els professors d'ensenyança mitjana i les tècniques emprades a la Universitat, es traduïa en una general ignorància, per part dels primers, dels progressos que s'hi havien realitzat. Això era especialment observable en la manera de donar les classes de geografia —que veurem després—, però també en la concepció i redacció dels llibres de text. També hi ajudava el fet que aquests llibres solien ésser escrits per catedràtics de Geografia i Història —encara avui aquestes dues disciplines van juntes en els Instituts—, que provenien exclusivament de la secció d'Història de les Facultats de Lletres, en les quals havien estudiat una assignatura de Geografia per cada quatre d'Història, aproximadament (2). No ens pot sorprendre, doncs,

(2) L'única facultat que, dins la secció d'Història, permetia als alumnes una certa especialització en Geografia fou la de Saragossa des de 1955. Un pla similar es va implantar a Madrid en 1968, any en què es crea a la Universitat de Barcelona la primera secció exclusivament dedicada a la Geografia. Així, doncs, amb l'aïllada excepció de Saragossa (molt important, per altra banda, en el panorama estrictament universitari) només a partir dels anys setanta co-

que en aquests textos hi hagi idees geogràfiques confuses i exposades d'una manera vacil·lant o, simplement, errònia. Per exemple, quan en la primera pàgina del llibre que ens serveix de model, l'autor afirma que «la Geografia se aprende, sobre todo, observando. El mejor medio de estudiarla es viajar», afirmació que, a part de l'involuntari sarcasme (quin alumne de Batxillerat de 1960 podia viatjar per aprendre la Geografia, no ja universal, sinó ni tan sols la d'Espanya?), contribueix a la idea tan estesa que la geografia, més que una ciència, és un catàleg de curiositats aptes per a ociosos i, com a molt, per a adquirir una certa «cultura general» que permeti tenir «mundologia», com es deia llavors.

Del mateix estil és l'estructura «científica» de la resta. Vegem, per exemple —i amb això passam concretament a la nostra illa— el que diu en el capítol dedicat a les Balears. El primer error important ja és la mateixa localització del capítol dins el conjunt de les regions espanyoles, ja que, en lloc de figurar junt amb la regió a què pertany geogràficament —és a dir, Catalunya, àmbit que, per raons de tipus climàtic i altres, es pot ampliar al País Valencià i a una part de Múrcia i Almeria—, les Balears figuren al final de les regions peninsulars juntament amb les Canàries. Això és coherent amb l'enunciat que llavors es mantenia en aquells llibres: que Espanya està formada per la Península més les «islas adyacentes». La consideració de «adyacentes» és un dels més trists adjectius que ens hagin pogut dedicar, ja que implica, per definició, la nostra existència com a apèndix d'altres territoris més extensos, més importants i, en definitiva, fonamentals. Agrupar les Canàries i les Balears deslligant-les del seu context geogràfic real, és una conseqüència més de la deliberadament confusa i arbitrària «división regional», que impedeix explicar científicament o donar, tan sols, raó de molts de fets. Per posar tan sols un exemple: arrancar Mallorca del context més ampli de l'àrea d'influència de Barcelona, impedeix explicar adequadament les relacions i els fluxos que es donen entre Catalunya i Mallorca, cosa que, a la vegada, dificulta la

mencen a sortir llicenciats en Geografia i encara massa poc nombrosos perquè la seva presència es faci notar en els centres d'Ensenyança Mitjana. Solament ara, i en petita escala, sembla que va canviant aquesta situació. De tota manera és just advertir que des de finals dels anys setanta distints geògrafs universitaris empenyeren la tasca de refer la Geografia de l'Ensenyança Mitjana i fins i tot de la Bàsica, iniciant la redacció de llibres de text notablement diferents dels que coment en aquest treball. Però aquesta renovació és encara massa recent perquè es puguin veure ja els seus fruits.

comprensió exacta de la realitat geogràfica de l'illa.

A continuació, les Balears són estudiades com un conjunt d'illes que, encara que presenten algunes diferències entre elles, bàsicament mantenen una «evident» unitat; quan precisament és tot el contrari i l'única unitat existent és l'administrativa, la província de Balears; mentre que «lo balear» no existeix en la realitat geogràfica de les illes, fora, està clar, d'algunes característiques general derivades de la seva situació en la Mediterrània occidental, característiques que, per altra banda, són compartides amb moltes altres terres, des de Girona fins al Mogreb. Es més, en contra del que afirma el llibre de text referent a l'arrelament del sentiment provincial a Espanya, els condicionaments reals a les illes són molt més forts i només un cec voluntari pot deixar d'advertir-

Foto Toni Martorell

no: cap habitant de les nostres illes no diu mai que sigui «balear», sinó mallorquí, menorquí, eivissenc...

Seguim. El llibre de text en qüestió passa a estudiar, a continuació, cada una de les illes. El tret més sobresortint de tals descripcions és, com a la resta del llibre, l'enumeració aclaradora de dades, noms i fets, unit tot això a una falta absoluta de rigor científic. Per exemple, quan l'autor es pregunta: «¿Por qué es seco el clima?» i contesta: «Porque las lluvias son de unos 420 litros anuales por metro cuadrado». O quan l'autor es pregunta. «¿Por qué están (les illes) bastante pobladas?» i contesta: «Porque su densidad de población es superior a la media de España». Naturalmente! Si, en lloc de respondre a un perquè amb les raons que l'expliquen, es contesta amb la definició de la cosa preguntada, l'equivocació no és geogràfica, sinó

de lògica elemental, que ja estava superada en temps de Pitàgores. La mateixa falta de rigor és palesa en tots els altres apartats. Així, en parlar de les poblacions més importants de Mallorca, després d'afirmar temeràriament i amb un verdader esperit provincial que Palma és una de les ciutats més belles de la Mediterrània —una mar que banya ciutats tals com Venècia, Nàpols, Palerm o Atenes i un llarg etcètera—, se diu que «hay otras ciudades muy populosas, como Inca, Manacor, Felanitx i Sóller». ¿Què significa aquest «muy populosas»? Com que no es concreta el nombre d'habitants, l'alumne —especialment si no coneix Mallorca— es creurà que són d'una població semblant a la de Palma, quan la més important d'aquestes «otras ciudades muy populosas», Manacor, tenia meyns de 19.000 habitants, enfront dels quasi 150.000 de Palma en aquella època.

A vegades, la falta de rigor i serietat mena a cometre errors flagrants. Vegem un exemple tret d'un llibre de text diferent del que hem citat fins ara, però publicat a la mateixa època. A l'epígraf dedicat a «Costas e Hidrografia» es diu: «Los ríos prácticamente no existen en Menorca; en Ibiza son simples torrenteras de caudal estacional, y sólo en Mallorca puede hablarse de un sistema fluvial, que va a desembocar al Norte». Com que aquest «sistema fluvial» no existeix, no m'ocorre altra explicació de tan peregrina afirmació, que suposar que l'autor, sense haver estat mai a Mallorca, havia vist alguna fotografia de la desembocadura del Torrent de Pareis i va confondre l'aigua estancada amb un cabal d'aigua constant. En comprovar damunt un mapa l'existència d'una xarxa hidrogràfica —ja que moltes vegades els torrents es representen amb el mateix traç continu dels rius—, va concloure que hi havia un sistema fluvial al Nord de l'illa, cosa que no deixa d'esser greu en un catedràtic de Geografia i Història.

En aquest mateix desgraciat llibre de text s'afirma pintorescament que «en Mallorca hay buenas carreteras». Això va ésser escrit cap a l'any 1958. en aquesta mateixa època, l'Enginyer en Cap de Carreteres de Balears, Sr. Miquel Forteza, escrivia: «Hace pocos años el profesor de Caminos de la Escuela de Ingenieros de Caminos, Canales y Puertos, estuvo de viaje de prácticas con sus alumnos en Mallorca y, al final del mismo, me dijo: «He traído mis alumnos a Mallorca para que vieran lo que no deben ser las carreteras». Esto parecerá extraño a los profanos, pero los técnicos, desde hace mucho tiempo, nos habíamos dado cuenta de la razón que tenía dicho profesor al exponer tan singular opinión». (3)

(3) Miquel Forteza, «Las carreteras de Baleares», Madrid, M.O.P. 1958, pàg. 47.

Crec que aquests exemples —que podríem multiplicar— són prou eloqüents.

3. La didàctica de la Geografia.

La manera com s'explica a la classe aquesta matèria era un tercer i desgraciat factor que influïa negativament en l'aprenentatge per part de l'alumne. Una immensa majoria de professors —encara que hi ha hagut, cal dir-ho, honroses excepcions— es limitava a la repetició memorística del contingut dels textos, sense realitzar el més mínim esforç per fer entenedor i «visible» allò que «explicaven» (és un dir). La causa era doble: per un costat, hi havia un manifest menyspreu vers l'experiment i la classe pràctica, més per rutina, que com a conseqüència d'una actitud teòrica; i això era general i aplicable igualment a les classes de geografia i a les de física. Per un altre costat, hi havia el fet, que ja he assenyalat abans, de la formació predominantment històrica del professorat i de la seva manifesta falta de preparació per ensenyar geografia. Així, malgrat aquella afirmació sobre la importància de viatjar per aprendre geografia, llavors resultava que mai no es feia cap viatge ni tan sols una modesta excursió al castell de Bellver, per veure com és un pinar mediterrani o la geografia urbana de Palma des d'aquell magnífic lloc d'observació. La mateixa contradicció es donava en la

prelació de l'estudi de les regions espanyoles: els llibres de text solien recomanar que s'iniciàs aquest estudi amb el de la pròpia regió de l'alumne; però molt rares vegades es duïa a la pràctica aquesta recomanació, i, contra l'opinió de tots els geògrafs i pedagogs del món, la regió pròpia s'estudiava com una més, i la darrera, dins aquell inacabable i paorós conjunt de comarques, ciutats i llistes de productes.

El resultat d'aquest lamentable cúmul d'errors i ineptituds era que ningú no sabia com era, no ja la resta de l'Estat, sinó la seva pròpia regió, llevat d'uns quants clixés estereotipats —imatges emblemàtiques—, com els anomenen els especialistes en geografia de la percepció—, clixés que provenien més dels «mass media» que de la cultura oficialista del Batxillerat.

3.—LA GEOGRAFIA EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ DE MASSES

Donada la inexistència d'estudis previs sobre aquest problema concret a Espanya, no puc fer ara altra cosa que suggerir esquemàticament els factors que consider essencials en la incidència dels mitjans de comunicació damunt el públic entre els quals podem centrar-nos en la televisió, per la seva qualitat de mitjà visual —essencial en geografia— i també per l'ampli i massiu abast que té. Doncs bé, crec que,

a títol provisional, podem estar d'acord en els següents punts:

1. La televisió no sols no ha contribuït a un millor coneixement entre les diferents regions espanyoles, sinó que, al contrari, ha repetit fins a la sacietat i ha fixat en el subconscient de tot el poble espanyol els estúpids clixés de tots coneguts: el català emprenedor i avar, l'andalús indolent, etc. etc. Tot això, a part de donar més vigor a vells recels i incomprendions, ha contribuït a la general i profunda ignorància de com són les altres regions, fins i tot entre persones de nivell cultural mitjà o superior. Sense cap dubte aquesta és una de les més tristes conseqüències de la política cultural del règim.

2. La divulgació del pretès folklore de les regions ha tingut efectes reforçadors del que acabam de dir, en banalitzar la imatge de les regions. Moltes vegades la falsejava i en altres casos la ignorava.

3. Els programes de televisió específicament dedicats a la divulgació geogràfica s'han caracteritzat sistemàticament per la retòrica, el misticisme i l'assimilació de tots els mites de la cultura oficial: basta recordar l'espai titulat «Los Ríos».

No desconec els meritoris esforços que s'han fet en altres mitjans de comunicació per oferir anàlisis serioses sobre realitats directament vinculades amb la geografia i els problemes de

Ja han sortit els primers fascicles de la
FLORA DE MALLORCA
 del P. FRANCESC BONAFÈ, M. SS. CC.
Una gran obra científica, enriquida amb centenars de fotografies de les diverses espècies vegetals d'aquesta illa.

SUBSCRIVIU-VOS-HI.

Ara és el millor moment!

EDITORIAL MOLL.

Torre de l'Amor, 4.

Palma.

l'espai. Basta recordar les pàgines dominicals de Sebastià Verd damunt el «Diario de Mallorca» sobre qüestions rurals de Mallorca, que lamentablement han desaparegut. Però aquests esforços són notòriament desiguals i insuficients enfront del poder i abast de la televisió.

Com a conseqüència d'això que hem dit, és natural que el poble mallorquí ignori quina és l'exacta realitat geogràfica en què viu i que la seva imatge de Mallorca estigui formada per uns quants clixés ordinaris i mal travats: la flor d'ametler, el Pi de Formentor —aquest per a ús de persones cultes—, les patates de Sa Pobla —els poblers són molt feiners, ja és sabut—, les sabates d'Inca i el turisme. Totes aquestes coses no tenen gaire connexions entre elles —o són molt misterioses i profundes per esbrinar-les— i, sobretot, no donen de cap manera una idea de com conformen i articulen l'espai insular, ni de com aquest, a la vegada, influeix en les nostres vides i en la nostra activitat.

Com convendria recordar que la burgesia local ha aportat també la seva petita contribució a la deformació de l'imatge justa de Mallorca a través d'institucions com el Foment de Turisme. Posem, per exemple, una de les «imatges emblemàtiques» que han fet més fortuna i que ha tingut més durada: la lluna de mel a Mallorca. I això, sense que, per una altra banda, hagi fet gaire cosa en altres aspectes. Comparem, per exemple, la seva activitat excursionista amb el del ja citat Centre Excursionista de Catalunya, no sols respecte de la intensitat, sinó també respecte de la concepció i organització.

4.—CONCLUSIÓ

A un llibre polèmic, publicat no fa gaire temps a França (4) el geògraf Yves Lacoste assenyalava ben encertadament que l'incorrecte i volgudament confús ensenyament de la Geografia ha conduït a una incomprensió general envers aquesta ciència, que es tradueix en una desorientació davant els problemes de l'espai, quan precisament l'espai és no simplement l'«escenari» on ens movem, sinó un dels elements constitutius de la vida social (individual i colectiva), de l'home. La incapacitat per reflexionar sobre l'espai i actuar, en conseqüència, damunt ell és molt lamentable i ho saben molt bé les grans societats anònimes —la banca, les companyies industrials, les cadenes de grans magatzems...— i, no cal dir-ho, els estats majors militars i els grans organismes de l'Estat. Tots ells sí que ho saben fer i tenen polítiques especials concretes i molt ben definides, que estan a l'arrel dels seus

èxits o fracassos. La ignorància general respecte de l'espai se manifesta en els nivells aparentment més senzills i innocus. El mateix Lacoste recorda que gran part dels embotellaments de vehicles que es produeixen a les grans carreteres en els finals de setmana i de vacances s'evitarien, si els conductors utilitzassin carreteres secundàries que existeixen a milers per tota Europa. Malgrat tot, els conductors solen dur uns magnífics mapes a la guantera del seu cotxe; però ai!, no els saben utilitzar.

Si això es pot escriure a un país com França, és fàcil endevinar a quins extrems pot arribar la imptència espacial d'un ciutadà mallorquí, al qual no se li ha ensenyat com és vertaderament la seva illa, quins punts d'atracció o de repulsió conté, entorn de quins centres de gravetat es manté, al llarg de quins eixos es polaritza l'activitat i la població i per què, quines forces socials, i per quines raons, utilitzen l'espai, se l'apropien o li posen preu. Vull posar un exemple molt recent, amb tot i saber que segurament pot molestar algú. Em referesc a l'assumpte de la urbanització de la Dragonera. Una opinió pública relativament sensibilitzada es va llançar a defensar apassionadament la virginitat de la Dragonera, oposant-se al projecte de la seva urbanització que, malgrat tot, és dels més raonables que s'han fet a Mallorca per part d'una societat que —cas insòlit— tingué el detall de sotmetre el seu projecte a pública confrontació. Però no és aquesta la qüestió fonamental. La raó que, al meu entendre, fa poc defensable l'actitud en aquest cas de l'«opinió pública», és que la Dragonera, objectivament considerada, no és vertaderament important. No té cap fauna particular ni cap redacte especial ecològic —o geogràfic en general— a oferir. Reconec que hi pot haver raons per a la defensa de la seva total virginitat, com la de servir de precedent per a la defensa d'un espai, o —i em pens que aquesta és la raó real, conscient o no— l'esclat d'un estat d'opinió cansat d'atemptats paisatgístics i que, havent adquirit una mínima força, ataca qualsevol cosa que faci olor de repetició de velles tàctiques o de jugades brutes. Això és respectable i, no cal dir-ho, comprensible. Però és un trist error, perquè, mentrestant, s'està podrint l'Albufera d'Alcúdia, reducte que és autènticament important, molt important, i que es mor gairebé oblidada totalment pels mallorquins. Convé recordar que el joc de forces socials és un problema complex i delicat i que no es pot pensar a desencadenar violentes i decidides campanyes de l'opinió pública o mobilitzacions massives de la població cada dos per tres. Cal elegir i no consumir inútilment la capacitat d'aquesta població, ja que els efectes són contraproduents. En aquesta elecció, sembla obvi que cal valorar acuradament els mèrits dels distints objectius

possibles, a fi de decidir-se pel més important. En aquesta valoració juga un paper fonamental el coneixement que es tenguí del problema en qüestió i, malauradament, el coneixement del nostre espai és mínim, cosa que ha conduït a l'error de decidir-se per la Dragonera, precisament en un moment en què l'opinió pública començava a cansar-se —campanyes de Ca'n Barbarà, Puig de Sant Pere, Parc de Mar... a part de la tempestat política general que es desencadenava damunt el país—. El silenci i la passivitat actuals ho confirmen.

Vull acabar aquesta primera aproximació a un problema greu —i que, com es veu, transcendeix de molt els límits estrictes d'una geografia «acadèmica»— amb un allucinant exemple de quin és el resultat de la desinformació geogràfica imperant.

Es tracta d'un mapa de Mallorca dibuixat per un alumne mallorquí de primer curs de Filosofia i Lletres (divisió de Geografia i Història) el primer dia de classe a la Universitat. És a dir, correspon al que sap de geografia un alumne mitjà que ha aprovat el C.O.U., o sigui, una petita élite! Puc assegurar al lector que aquest mapa no és una excepció entre els que dibuixaren els alumnes, sinó, més aviat, la regla. De fet, els únics mapes que contenien una similitud amb la imatge real de Mallorca i una certa quantitat d'informació sobre els accidents del seu espai —físics o humans— foren els realitzats per alumnes que eren o havien estat «boy-scouts». I és que, en el fons ací els únics que durant molt de temps han fet geografia han estat ells, encara que hagi estat —com no podia deixar d'esser— una geografia parcial, plena de llacunes, i no exempta, a vegades, d'un cert misticisme tel·lúric.

Ciutat de Mallorca, març de 1977

Albert Quintana

(4) «La géographie, ça sert, d'abord, à faire la guerre». Paris, Maspero, 1976, 187 pàg.

La història no comença avui

La qüestió «regionalista» a Mallorca a principis de segle

LES ELECCIONS DE 1901 A CATALUNYA I A MALLORCA

El professor Vicens Vives establí clarament un cert dualisme entre la generació castellana del 98 i la tendència del catalanisme de principis de segle. Essent contemporanis els dos moviments i moguts ambdós per un desig de regeneració, el dels castellans estava impregnat de pessimisme, mentres que el dels catalans preconitzava una solució optimista. Aquests donaren a llum el modernisme, i al mateix temps que aplaudien entusiasmat a Wagner i bastien les obres de la Sagrada Família, galvanitzaren la burgesia i el poble en un ideal col·lectiu, amb l'esperança d'haver retrobat el seu destí. (1)

Aquest optimisme es plasmà en una actuació política i pràctica: Es fundà la «Lliga Catalanista» i aparegueren les grans teories de Prat de la Riba. I amb empenta imparable, a les primeres eleccions que es celebraren a 1901, la generació burgesa barcelonina féu triomfar per les Corts i per l'Ajuntament les candidatures catalanistes. A la legislatura que començà a Madrid aquell any, Barcelona hi envià el famós Dr. Robert, junt amb altres regionalistes, amb un resultat de gran diferència de vots sobre els lerrouxistes i els sucursalistes o cacics a l'antiga. Més èxit tingueren encara a les municipals, elegint noms que arribaren a ésser tan famosos com Francesc Cambó i Puig i Cadafach. (2)

(1) J. Vicens Vives: «Historia de España y América. Social y Económica». T. V., p.º 333 i següents. Barcelona 1959. Id. Id.: «Aproximación a la Historia de España», p.º 179. Barcelona 1968.

Gori Mir: Introducció a l'obra «La literatura del desastre. Miquel S. Oliver», Edicions 62. 1973.

Id. Id.: «El mallorquinisme polític, 1840-1936»: Edicions catalanes de París, 1975.

(2) El profesor Vicens Vives no s'imagina de dir que Lerroux i els seus «jóvenes bárbaros» no foren més que agitadors al servei del govern per contrarrestar el desenvolupament del regionalisme català.

A Mallorca, i per molt de temps encara, la situació estaria dominada pels terratinents rurals, cacics a les ordres de l'oligarquia palmesana, que naturalment era l'essència del sucursalisme dels grans personatges que comandaven en aquell temps a Madrid: Silvela, Maura, Sagasta, Weyler, etc. Oligarquia desentesa totalment, i salvant petites minories, de tot el que pogués significar regeneració política si no era purament folklòric.

Però, a Ciutat hi havia un antic partit republicà amb llarga tradició d'excel·lent administració municipal i elements de reconegut prestigi. (3) I aquell mateix any crucial de 1901, guanyaren també les eleccions a la capital. Amb la diferència molt important que mentre Lerroux es presentava sempre a Barcelona com a anti-catalanista els republicans mallorquins s'havien decidit ja per la nostra alternativa nacionalista. (4)

Així, a primer de gener de 1902, es constituí l'Ajuntament de Ciutat elegit el novembre de 1901, amb tretze regidors republicans, que fou la minoria més nombrosa, i a més un socialista, i els altres vint i dos repartits entre liberals, gamacistes, conservadors, etc.

(3) Lluís Martí i Ximenis, Garcia Orell entre altres, donen nom encara a carrers i places de la nostra eixample.

(4) Jaume Pomar: «L'aventura de "Nova Palma"», Biblioteca «Raixa», 1976. «Lluís Martí i Ximenis, regidor durant el bienni 1899-1901... i durant els següents amb un nombre de vots destacat... fou republicà federal i defensor entusiasta de les solucions regionalistes».

Gori Mir: Ob. citada «El mallorquinisme...»: Editorial de «La Región» de Ciutat de Mallorca de 20-XI-1897, atribuït a Lluís Martí i Ximenis: «...Pediremos, pues, para Mallorca un gobierno local representativo... España es ya una especie de anacronismo...».

«La Unión Republicana» de 21-IV-1902: «En el mitin de la plaza de toros de ayer domingo, el Sr. D. Jerónimo Pou dijo que Mallorca se había desentendido de los partidos nacionales y que buscará su felicidad con la cooperación de Cataluña y Valencia...».

De diferent manera, i com de costum, anaren les coses a la resta de l'illa. Mallorca en conjunt anul·là la majoria republicana de la ciutat, i per diputats a Corts sortiren: Maura, el comte de Sallent, Moragues i Alexandre Rosselló. El candidat republicà Pou, no sortí elegit, però a la suma total dels districtes ciutadans aconseguí més vots que el mateix Maura. (!)

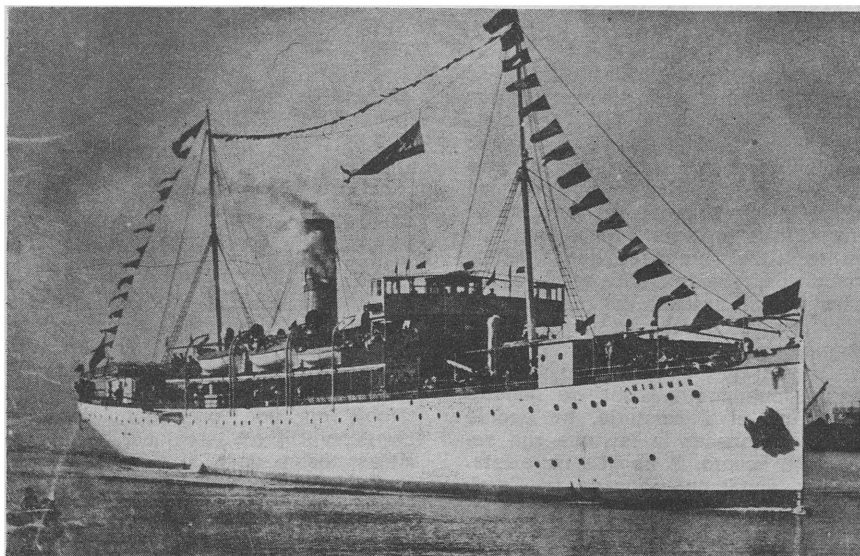
EUFÒRIA DE «LA ALMUDAINA»: «EN PLENA AGONIA»

Aquests èxits feren caure en una eufòria extremada a l'editorialista de «La Almudaina», que des de feia temps lluitava per fer entrar subtilment dins els cervells de la seva clientela conservadora, i procurant no retgirar-los, uns ideals de renovellament i dignitat. I s'amollà amb un article del que a més del seu títol «En plena agonía», certs fragments que reproduïm demostren com ja estava convençut que el moment de la regeneració cívica de Mallorca també havia arribat:

«El fracaso de la antigua política y del caciquismo en Barcelona y todas partes (!) a pesar de haber aparecido Lerroux... Donde aparece la masa neutra desaparece la política centralista, tanto de los monárquicos como la de los que en nombre de los republicanos ataca las libertades de la Región (clara al·lusió, altra vegada, al lerrouxisme en contraposició al republicanisme mallorquí). En todas partes, el regionalismo, bajo una u otra forma ha pisoteado el antiguo régimen». Abans escrivia: «España ha experimentado una sorpresa al conocer la victoria de los regionalistas en Barcelona... en contra de los políticos centralistas. De Madrid partieron órdenes terminantes de que se había de aplastar a los nuevos adalides. Los partidos políticos de la «Provincia» respondieron que no contaban con fuerzas... Y surgió Lerroux, enviado por el Gobierno o llamado por los caciques barceloneses...».

I el seu corresponsal a Barcelona, ajudava a l'entusiasme escrivint que «la lucha había sido una cuestión de moralidad y de higiene... a pesar de

El «Miramar» uní Ciutat amb Barcelona a partir de 1904 durant molts anys
(Arxiu Joan Pou Muntaner)

haber traído a Lerroux, agitador de oficio y hombre de pocos escrúpulos... Pero, no todos los republicanos estaban conformes con la conducta seguida por éste. La mayor parte de los federales y de los que formaban la derecha del partido, luchaban junto a los regionalistas, en favor de la moralidad y del imperio de la ley... (5).

RESPOSTES «CONSTRUCTIVES» DES DE MADRID

Aquests esdeveniments per força havien d'alarmar les fonts de poder madrilenyes. Per mostra de lo «constructives» que foren les seves reaccions vagin a continuació algunes preses de posició dels «pares de la pàtria» a qui seguïen i continuarien seguint per molt de temps, les masses obedients dels «burgos» de l'illa. Són copiades dels diaris de l'època:

«**LERROUX:** Contestando al Dr. Robert, dijo que en Barcelona sólo había dos partidos, que deben definirse en amigos y enemigos de España, lamentándose de que los centros intelectuales se convirtieran en focos de catalanismo. El movimiento regionalista de Barcelona, daría disgustos superiores al de Cuba y Filipinas».

«**MAURA:** Encontró mucha paridad entre lo ocurrido en Cuba y Filipinas y lo que está ocurriendo en Cataluña. Conforme con SILVELA, en que no deben hacerse concesiones peculiares a Barcelona. El problema catalanista es antiguo y es un conflicto que será funesto dentro y fuera de Cataluña».

«**ROIG Y BERGADA** (Per cert era català): El catalanismo era una mas-

turbación cerebral. Que los poetas en los Juegos Florales, al mismo tiempo que cantaban fechas de la historia de Catalunya, cantaban el odio a los castellanos».

«**ROMERO Y ROBLEDO:** Yo llamo separatismo a eso que pide el Dr. Robert. El sistema de las concesiones nos conduce a la ruína. No me arrepiento de haber sustentado la misma opinión en la cuestión cubana. Quien como el obispo Morgades hizo impunemente una campaña contra la patria y revolvió la semilla del odio y de la discordia, bien merece que se le discuta, aunque sea después de muerto. Recordad que el mismo SILVELA condenó una circular de Morgades autorizando para que se predicara en catalán» (6).

«**LERROUX:** El catalanismo es separatista y clerical. En los momentos en que se grita ¡Viva Cataluña! es igual que gritar ¡Muera España!».

«**MAURA:** Califica de insensata la tendencia catalanista. Cuando quiere evolucionar un cuerpo simple, muere irremisiblemente. A pesar de reconocer que tiene razón al pedir una administración justa y moral... el catalanismo es la contradicción de la impotencia...».

«**SAGASTA:** Si el catalanismo hubiera invadido el Ateneo, el clero, la Universidad y la aristocracia de Cataluña, sería preciso declarar guerra a muerte a esta tendencia. Barcelona ignora que las lluvias que fertilizan a las tierras de Castilla, se convierten en oro para Cataluña. En España no

hay regiones, sólo hay provincias, que no reniegan de su patria».

A la fi, el Dr. ROBERT: «En tanto como se ha discursado estos días, no he oído una palabra de afinidad a nuestra idea. (Voces: ¡Es claro!) Ayer dudábamos si estábamos en presencia de un tribunal de justicia o si éramos diputados...».

També els periòdics de Madrid ataven el foc: Un comentava les crítiques dels ambients polítics de la cort cap al Governador de Barcelona perquè en un aldarull a la Barceloneta, s'havia atrevit a intentar calmar els grups parlant-los en català. (7) Un altre deia que Sagasta estava molt preocupat perquè el bisbe de Barcelona havia predicat en català a la Seu. I afegia, que ja que els nomenaments de bisbes, els feia la Corona, també els podia desfer. I que no «podemos consentir... que se nos ofenda... por los que, después de todo, viven de nuestro sudor y de nuestra sangre...».

PRIMERA TOPADA SOBRE L'US DE LA NOSTRA LLENGUA A LES CORPORACIONS PÚBLIQUES: ELS REGIDORS REPUBLICANS

Així estava la cosa a Madrid, quan aquí, a la plàcida Mallorca, un il·lusionat regidor republicà dels darrers elegits, Don Francesc Villalonga, «hizo resonar de nuevo en las sesiones públicas y oficiales aquella lengua en la que nuestros mayores hablaron a sus reyes», segons entusiasta ressenya del diari «La Unión Republicana» del primer de febrer de 1902.

Immediatament el Governador remeté un ofici al Batle dient que «no se podía permitir que se hablara el mallorquí en el Ayuntamiento». Pocs dies després el Sr. Villalonga insistí en mallorquí, amb aplaudiments del públic, donant lloc a discussions entre els regidors republicans i els altres monàrquics, en les quals, ja com ara, es parlà de distincions entre dialectes i idiomes, de bona educació vers els forasters, i d'història. De molta història ja també «gonellista»...

Pocs dies després es celebrà a Ciutat un gran esdeveniment amb clamor popular: La desitjada concessió del permís oficial per l'enderrocament de les murades, pel qual tant havien batallat des de la primera República els republicans mallorquins, i que segons ells, ni Weyler ni Maura que en figuraven com a principals protagonistes, no havien fet més que accedir a les seves més antigues peticions. Per això, aquell dia de dita celebració, al costat dels retrats dels dos polítics i Eusebi Estada, hi figurà

(7) Es tractava del nostre paísà Sòcies i Caimari. Naturalment, governamental i que, malgrat això, no satisfé ais que el dirigien, havent de dimitir pel seu poc èxit a les eleccions.

(5) «La Almudaina». 14-XI-1901.

(6) El bisbe de Barcelona, Morgades, havia mort aquell mateix any.

també el d'Estanislau Figueres, que era qui havia ordenat ja a 1873 el primer i simbòlic enderrocament. Doncs bé, en tan solemne acte i que consideraven com a cosa tan pròpia, a la mateixa Plaça de Cort, davant tot el Consistori i el poble que hi acudí, el citat Villalonga i D. Jeroni Pou, també republicà, aprofitaren per parlar en la nostra llengua, amb grans aplaudiments de tothom, potser en un dels primers actes multitudinaris on es tornà a sentir.

Els diputats a Corts catalans, el President de la «Lliga Catalanista», el mateix Prat de la Riba, felicitaren els regidors republicans per la defensa de la llengua. No hem vist que ningú més, i dels nostres, obrís la boca.

Seguiren les discussions a la Sala. Fins que un bon dia, D. Francesc Villalonga, amb entusiasme triomfal, exhibí un document amb la força que «canten papers i callen barbes»: Una disposició antiga d'un Governador de l'illa de feia deu anys, on d'acord amb un dictamen de la Comissió Provincial, ordenava al batlle de Pollença, que també havia impedit a 1890 l'ús del mallorquí als regidors d'aquella vila durant les sessions de l'Ajuntament, que no hi posàs traves en lo successiu. Les seves recerques havien donat fruit. I llegí l'ordre, i en acabar, afegí: «La llengua és un dret de naixement en l'home, és nostra femsomia, és nostre caràcter», essent interromput pel públic amb grans aplaudiments. (8)

(8) Aquest batlle de Pollença, fou un original i popular personatge d'aquella vila. De prestància senyorial, mig intel·lectual i mig bohemí, maurista entusiasta, ocupà aquell lloc dues vegades, i cada vegada en fou destituït. Costa i Llobera digué en certa ocasió de l'estil de l'ex batlle que era «sionètic» fent referència al nom de «Sionet» amb què era conegut vulgarment, en un to que demostrava no tenir-li gran admiració.

El diari republicà de Ciutat «La Unió Republicana» de 15-II-1902, publicà íntegra la decisió del Governador Francesc Moncada acceptant el dictamen de la Comissió Provincial sobre l'ús del mallorquí als Ajuntaments. L'ordre del Governador

SEGUEIX L'EUFÒRIA DE «L'ALMUDAINA: LA ÚNICA JURISPRUDENCIA APLICABLE»

L'editorialista de bona fe de «La Almodaina», que ja es demostrava tan entusiasmada després de les eleccions, seguia amb la seva eufòria: «Se ha levantado enérgica voz que defiende el derecho, un amor, algo íntimo y muy querido, y, por fin, ha aparecido la protesta latente en todos los espíritus, contra lo que significa imposición, tiranía... No eran ya los paladines de nuestra lengua señores Villalonga y Martí, los únicos que rompían lanzas en su honor... Ni el Sr. Llopis, que es el único que se declara enemigo del uso de nuestra lengua en el Consistorio, ha podido darnos a conocer la ley que rija sobre este asunto. Y es que no existe. Dio su dictamen razonado la Comisión Provincial y por nadie ha sido desatendido. ¿A qué indagar más? (Esta...)... resolución constituye por hoy la única jurisprudencia aplicable. Invocóse la cortesía, con patente contradicción... ¿Por qué no la tendrían con el Rey los insignes Jurados que en nombre de Palma o de Barcelona iban a la Corte a presentar sus demandas? ¿Por qué no emplean la cortesía con nosotros los adversarios,

nador era de 11-VI-1890. El diari republicà la publicava a primera plana i a quatre columnes, i lo més remarcable era:

La Comissió Provincial del Govern Civil informà a 31-V-1890 i entre altres consideracions deia:

«Que si bien la lengua castellana es el idioma oficial, no es condición necesaria conocerla para ser concejal, hasta el punto que hoy sólo se exige que sepan leer y escribir el Alcalde y el Síndico... Que debiendo ser vecinos del pueblo sus respectivos concejales, es lo regular que todos entiendan y hablen el dialecto que en él se hable... Los Ayuntamientos no son Academias para propagar el uso del idioma oficial, si no que su fin primordial es la buena administración comunal... Que es más práctico y más fácil que aprenda el dialecto y lo comprenda el Secretario, que cambiar el modo de ser de los pueblos, pretendiendo que hablen castellano... (!!!)».

hablando nuestra lengua, o por lo menos respetándola...?

Mai degueren pensar aquells regidors de Pollença que la seva protesta contra l'absurda prohibició d'entendre's amb la seva parla dins la Casa de la Vila, arribàs tan amunt deu anys després. Crec, francament, que no s'hi havien posat per tant.

CONTRAST: EL PESSIMISME DE PICÓ I CAMPAMAR ADVERTENCIA ENCARA VÁLIDA

L'anterior article de «La Almodaina», exultant de satisfacció, era del 15 de febrer de 1902. Casualment, i contrastant fortament, a l'endemà, el mateix diari en publicava un altre, i també en lloc preferent, del seu corresponsal a Barcelona, on entre altres coses, deia:

«Ramón Picó y Campamar, uno de los hombres más queridos y respetados entre los catalanistas militantes... y que conserva y retiene con firmeza en su carácter todos los rasgos peculiares, no ya del mallorquín, sino del nacido y criado en la típica villa de Pollensa... pronunció un discurso en el «Centre Excursionista de Catalunya», donde hablando de las causas de la decadencia de Cataluña y concretamente a partir del Compromiso de Caspe, dijo: «Si no tinguérem acert, senyal evident de que teniem el seny enterbolit; i si forem debils fins el punt de consentir que'ns malmenessin influències forasteres, senyal evident també de que ja no sabiem governar-nos... La nostra llengua, i qui diu llengua, diu el nostre esperit, el nostre ser, ha de tornar a tots aquells llochs d'ahont nosaltres los deixarem treure. Mentres no hi sia, la nostra personalitat serà una personalitat encongida... i els encongits no van enlloch...!»

La coincidència en la publicació dels dos articles, fou casual? O qualcú es serví del poeta de «Les Tres Englantines» per fer tornar a la realitat els illussos?

EFFECTIVAMENT: FALTÀ CALOR I SOBRAREN RECELS I COMPLEXES

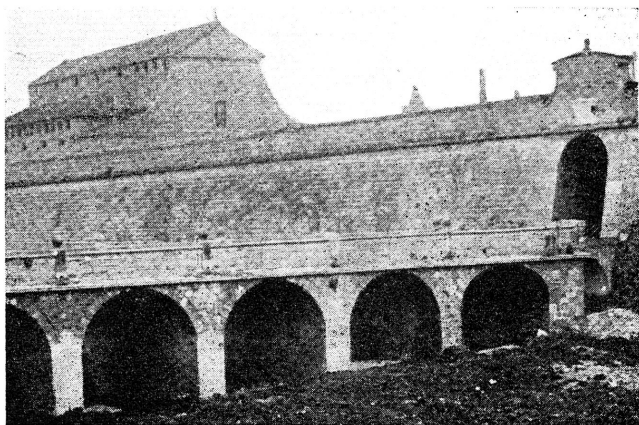
Mentres les «raseses» de Mn. Antoni M.ª Alcover eren comentades

C. O. P. E.
MALLORCA

RÀDIO POPULAR

una amiga de tot lo dia

La Ciutat de Mallorca darrera les murades a 1901

El «regionalisme» no conflictiu

aquí amb rialletes, aquell voluntariós «home de combat» era rebut en olor de multitud a les terres catalanes quan hi anava a predicar la «bona nova» del seu Diccionari. El Principat serví de tornaveu als nostres «regionalistes».

Després dels Jocs Florals de Barcelona de 1901, que presidí Pí i Margall, en els de 1902, el nostre Costa i Llobera hi guanyà l'Englantina amb «La Deixa del Geni Grac» (!) i la Flor Natural amb «Creixença», que era una Oda a Barcelona d'un entusiasme nacionalista exaltat. I en ells, i per fer la coincidència més important, havia d'ésser proclamat Mestre en Gai Saber. Ja preses totes les precaucions acostumades de permisos familiars i dels seus superiors eclesiàstics, el poeta es decidí a assistir-hi. Però la festa fou suspesa tot just quan començava. Com a detall significatiu, un cronista contava que la bella Reina de la Festa, amb manta blanca guarnida de clavells vermells i un vestit de seda de color d'or, havia sortit del Palau de la Lotja rodejada per la Guàrdia Civil, i el corresponent comentava molt solemnement: «La fuerza venció a la belleza...» (Costa havia triat per Reina la filla del seu amic i paisà Picó i Campamar).

La cosa es posava malament. S'intentà més tard celebrar els Jocs a Mallorca. Les figures dels principals protagonistes semblaven convidar-hi. Però, «el públic de Mallorca no estava preparat per un acte d'aqueixa espècie», i es procurà «lo primer de tot», evitar que els comissionats de Barcelona «s'entenguessin amb els republicans». A més, «entre'ls elements de més influència dins Mallorca, hi havia molta prevenció contra el catalanisme militant...».

Els Jocs tampoc es feren doncs a Mallorca. Faltà calor i sobraren recls i complexos.

A la fi, la Festa, ajornada una i altra vegada, es celebrà a Sant Martí del Canigó. Havia d'ésser el bisbe de

Perpinyà, Mn. Carcelada, qui li donàs estatge a la Catalunya Nord. Ni Costa ni altres mallorquins, salvant la filla de Picó, hi anaren «per dificultats en els itineraris marítims». (9)

Després, a 1903, fou Picó qui amb motiu d'un discurs a una Festa Literària rebé les crítiques mallorquines.

Però a 1904, malgrat totes les timideses i l'espectació natural, s'arribà a la decisió de celebrar també a Ciutat uns Jocs Florals. I naturalment Costa i Llobera en fou nomenat President. I hi pronuncià un gran discurs. Un famós discurs. On a més de veritats com el puny, dins un conjunt marcadament nacionalista, s'atreví inclús a dir del poble mallorquí «que havia patit centúries de sequia mental» (sic). No cal dir la «xerradissa» i l'«escàndol» que hi hagué entre la gent «ben pensant» de Palma. (10)

L'any anterior, republicans mallorquins havien rebut, també aquí, a Lerroux i a Blasco Ibañez, i en el míting acostumat no es parlà de llengua ni regionalisme, tirant per terra les il·lusions a bastanta gent. I malgrat Lerroux i tot, els republicans seguien guanyant les eleccions a Ciutat i els cacics acostumats, a fora vila, anul·lant-se tot mútuament.

EL «MIRAMAR»: INVITACIÓ A L'ABANDÓ I A LA FUITA

Fins que un dia, aquell editorialista de La Almudaina, altre temps tan optimista, hi firmà un article però ara amb tots els seus noms i cognoms: Miquel dels Sants Oliver. Aquest article portava la data de primer de juliol de 1904, i en ell deia: «Desde Barcelona - A bordo - Un viaje en el Miramar - El nuevo vapor de la «Isleña Marítima» ha venido a dar cierta

(9) Mn. Bartomeu Torres Gost: «Miquel Costa y Llobera. Itinerario espiritual de un poeta». Notes a la p.º 247.

(10) Miquel Costa i Llobera: «Obres Completes». Ed. Selecta, p.º 444.

realidad a los ensueños de juventud de algunos ilusos que soñaron para Mallorca un porvenir de cosas brillantes, de vida espiritual, de desarrollo y cultura, capaces de sacarla de la existencia mansamente vegetativa y caciquil (11)... (entre los pasajeros) ...allá va también el emigrante taciturno... el vencido, el fracasado... ¿De los que se van, cuántos volverán?... Va a amanecer... al encuentro del vapor parece volar una bandada de barcas pescadoras... Son las avanzadas de Barcelona... La ciudad despierta con el estruendo de sus carros, el silbar de sus locomotoras, el tañido de sus campanas, el rebramar de sus sirenas y el golpe de sus martillos en las fraguas y en los astilleros. Es el himno de los útiles y de los fuertes. Hurra!».

No sé si aquest article del gran periodista fou el seu article de comiat d'aquella Mallorca de principis de segle. Per la seva data i el fons del mateix, podria però molt bé haver-ho estat. Amb frase feliç, s'ha dit recentment del gran patriota i progressista mallorquí que «aquella fugida fou l'últim acte de protesta contra la seva societat». (12)

¿Quants, després d'ell, veient allunyar-se del port de Ciutat, un vespre i un altre, l'elegant silueta blanca del «Miramar», degueren sentir la mateixa invitació a l'abandó i a la fuita?

FRANCESC SERRA DE GAYETA

(11) El nou vapor «Miramar» efectivament fou l'orgull de la Mallorca d'aquell temps. El mes d'abril d'aquell any, acabat d'arribar a l'illa, nou de trinca, començà l'anar i venir de Ciutat a Barcelona omplint aquest servei quasi exclusivament ell tot sol, fins que a 1918 s'esfonsà a les costes de Galícia en un viatge extraordinari.

(12) Gori Mir ja citat: «Miquel dels Sants Oliver - Història i política - Antologia Catalana. Edicions 62. 1975.

l'Església nostra

(Comarca de Sóller)

Acaba de ser editat un estudi socio-religiós sobre la comarca de Sóller. La idea d'enquestar els parroquians va néixer en una reunió conjunta del seu clergat. Es deixava sentir la necessitat d'arribar a un coneixement més científic de la realitat per tal d'evitar generalitzacions, tòpics i programar convenientment. Joan Bestard —l'autor— i els seus col·laboradors començaren a repartir les enquestes per l'Octubre de 1974. Ara ofereixen al públic les elaboracions, gràfics i comentaris pertinents.

La introducció resumeix els objectius de l'enquesta en quatre apartats: conèixer més de prop la problemàtica humana i religiosa; estudiar l'escala de valors humans més apreciats, així com el nivell de cultura religiosa; descobrir el grau de fe-creença i fe-vivència per a verificar-ne un possible desnivell; aprofitar l'ocasió perquè la gent expressàs espontàniament determinades opinions.

Es repartiren 4.460 qüestionaris entre Sóller (centre i extra-radi), el Port, Biniaraix, Fornalutx i Deià. Se'n reberen 1.125. Indubtablement es pot pensar que es tracta d'una bona aproximació a la realitat del que pensen i creuen els quasi 10.000 habitants de la comarca. Tal volta l'única reserva a fer en aquest sentit rau en que no s'ha seguit la tècnica de la «mostra», sinó que han contestat els qui han volgut. Això fa sospitar que els allunyats ho hagin fet amb menys proporció i que els resultats globals pequin per optimistes.

Com sigui, ben rebuda l'enquesta, ja que sortí al carrer per a verificar més de prop les actituds i els projectes del proïsme sempre serà beneficiós. Es pot diagnosticar amb més coneixement de causa i emprendre les iniciatives adients. Amb una paraula, les enquestes d'aquest tipus no són, evidentment, una panacea, però sí un instrument que pot facilitar la tasca pastoral.

Sobre les veritats bàsiques. Les quatre primeres preguntes del qüestionari pretenen conèixer les qualitats humanes més apreciades i els defectes més odiosos. Els valors són: honradesa, sinceritat, hu-

A propòsit d'unes estadístiques socio-religioses

militat i generositat. Els defectes: hipocresia, egoisme, enveja i superbia.

Però l'apartat més interessant és el dedicat a les creences fonamentals professades pel cristià: Déu, Crist, Església i més enllà. El percentatge de la fe en Déu segueix la tònica dels sondeigs fets a l'Estat espanyol. En concret a la comarca de Sóller confessen creure-hi el 93%. En Jesucrist un 91%; en l'Església un 78% i en el més enllà un 75%. Vet aquí uns suggeriments damunt aquests números.

—Respecte de Déu. Tots empram la mateixa paraula, però estaria temptat de dir que per a uns equival a una interjecció, per a altres a un axioma. Per a alguns esdevé el tapaforats a la qüestió dels orígens. Per a pocs és el Pare de Jesucrist. Això es desprèn de les respostes obertes que defineixen Déu. De vegades es creu en un ídol. I els qui dubten o neguen també solen pensar en un déu fals: el motiu més repetit és la seva incompatibilitat amb el mal. O sigui que tant en un cas com en l'altre ens movem més dins un vaporós teisme que en el veritable cristianisme.

—Respecte de Crist. Amb insistència es defineix com el qui «morí i sofrí per a nosaltres, per a salvar-nos». En segon lloc com «el Fill de Déu» i en tercer com «Déu fet home». Particularment em dóna la impressió que hom recorre a les frases fetes d'un llunyà catecisme infantil, però que la vivència personal n'és absent.

—Respecte de l'Església. Com calia esperar, el percentatge minva. Però què significa creure en l'Església? Possiblement creure en els capellans. Encara que hom queda desconcertat del tot en constatar que la definició més repetida és «la casa de Déu», «temple» i «lloc d'oració». Que hom no cregui en les quatre parets del temple no és problema; tampoc que no cregui en els capellans. L'alarmant és que la incultura religiosa impera com a reina i senyora. ¿Com s'explica després de la inflació d'eslògans tipus «l'Església som tots»? O els fidels pensen en el dinar a l'hora de l'homília o els sacerdots no demostren amb els fets que l'Església som tots. Ambdues coses són prou greus.

—Respecte del més enllà. Només diuen creure-hi un 75%. És evident la incongruència dels qui professen creure en Jesús —el Ressuscitat, el que promet la Ressurrecció— i pensen en canvi que del més enllà «ningú en sap res», «ningú n'ha tornat». D'altra banda els qui l'accepten, el conceben majoritàriament com «un premi als bons i un càstig pels dolents». Altra vegada hom té més present el Déu remunerador procedent d'un abstracte teisme que el Déu Salvador que es comunica en Jesucrist.

Qüestions més pràctiques. El qüestionari també demana respostes sobre la pràctica religiosa concretada en la missa dominical, el compromís cívic, la cultura religiosa i els sacerdots.

L'indicador de la celebració comunitària de la fe (l'Eucaristia) ens assabenta que un 55% hi assisteix sempre (només responen el qüestionari els majors de 18 anys), un 18% quasi sempre, un 17,5% algunes vegades. Fàcil de veure el desnivell entre teoria i praxi. En-

demés, si l'assistència a la missa és bona de controlar, no ho és gens d'interpretar. ¿Es tracta d'una pràctica buida, rutinària o tal volta d'un acte de culte conscient i comprometedor? Afortunadament un 27 % deis que hi participen donen com a motivació que senten necessitat d'anar-hi.

Quant al compromís cívic, és ben simptomàtic que un 57 % deixin en blanc, diguin que no o no sàpiguen què contestar a la pregunta si «el fet de ser cristià t'ha impulsat a dedicar-te més als altres». Pren forma la sospita que molts fidels tenen una fe teòrica a-històrica, amb poca incidència vital. Per si fos poc, els qui diuen dedicar-se més als altres motivats per la fe solen citar les obres de caritat, però rarament el compromís cívic-social i mai el de tipus polític.

Un breu apartat està dedicat a esbrinar el nivell de cultura religiosa. Si les xifres de creença eren altes i baixaven en arribar a la praxi, ara esdevenen preocupants. Resulta que només un 15 % ha llegit l'Evangelí personalment i que un 32 % ni tan sols l'han fullejat. L'Evangelí —no ho oblidem— és la font primera de la fe. Els documents conciliars són majoritàriament desconeguts. Quasi insignificant el nombre dels qui llegeixen algun llibre de formació religiosa i un poc més consolador el dels qui miren revistes de caire religiós (sobressurt «Familia cristiana»).

La definició més repetida del sacerdot és «un ministre de Déu o de Crist». Relativament alt el nombre dels qui diuen no esperar res del capellà (un 13 %). Digne de tenir en compte és que sovint exigeixen al sacerdot que «doni bon exemple» i li demanen comprensió, ajuda, diàleg. La darrera part de l'enquesta ofereix observacions espontànies, però curiosament les que es fan damunt el sacerdot ocupen un espai preminent. Resulten molt reveladores, si no de cara a les estadístiques, sí de cara al contingut. D'altra banda cal lamentar, però, que de fet sovint es planteja la fe en funció del comportament del capellà. El sacerdot cobra un relleu i un protagonisme que —ni per bé ni per mal— li correspon.

Balanç apressat. Després de la lectura de les 228 pàgines del llibre, farcides de percentatges, gràfics i estadístiques, vet aquí el que se m'ocorre.

—**ALARMANT POBRESA DE CULTURA RELIGIOSA.** El llenguatge i el contingut de les respostes obertes ho demostra prou. Abunden les fórmules memorístiques, estereotipades, infantils. Endemés l'Evangelí, el Concili i altres llibres religiosos no arriben a l'home del

Deià

carrer. Cert que la fe no equival a cultura, però també cal dir que una fe inculta tendeix cap a la superficialitat, la rutina i fins i tot la superstició.

—**TEISME, MES QUE CRISTIANISME.** La religiositat dels enqüestats està més emparentada amb el deisme del segle de les llums que amb la persona bategant de Crist. En tot cas la fe no gira a l'entorn de Jesucrist, sinó d'un Déu abstracte, primer motor, esperit pur i totpoderós.

—**MINVAT COMPROMÍS CÍVIC.** L'ortodòxia sense ortopraxi no té gaire sentit. Es simptomàtic de fe poc personalitzada, dèbil, heretada i ambiental. Una fe privatitzada no colla amb l'exhortació del Crist: «sigueu la llum del món i la sal de la terra». No cal demanar solucions específiques a la fe, però sí que impulsi la lluita vers una societat més justa.

—**EXCESSIU PROTAGONISME CLERICAL.** En general les observacions referents al capellà són bastant crítiques. Supòs que de vegades amb raó i d'altres amb menys. Però el problema és que el sacerdot juga un paper que no és el seu, fins al punt que la seva conducta qüestiona la fe de molts. Diguem-ho clar: l'Església com a Comunitat no ha arribat al carrer, malgrat valuosos esforços que cal reconèixer.

Resumint, l'enquesta ens ofereix un panorama gens afalagador. Més o menys tal com el sospitàvem. I no crec que si la comarca enquestada hagués estat una altra, els resultats canviassin gaire. Tanmateix comprovar-ho de prop i amb dades científiques és beneficiós. Com diu l'autor, «és un repte perquè ens situa enfront d'una realitat que necessita d'una profunda transformació».

MANUEL SOLER PALA

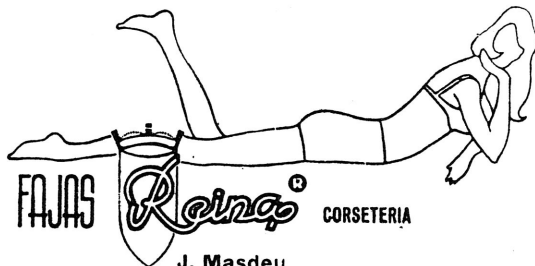
«LIGA IBERISTA PORTUGUESA»

Per l'abril de l'any passat, aparegué a Lisboa el «Manifesto ao País», que ara publicam en versió catalana, de la «Liga Iberista Portuguesa».

Hem trobat que seria molt interessant de tenir contactes amb la L.I.P. Per tant, damunt **Lluc**, anirem publicant notes i noves que s'hi relacionin. Periòdicament apareixen uns butlletins de la L.I.P., i comptam d'oferir-ne resums als lectors.

Que sapiguem, hi ha contactes entre la L.I.P. i diverses persones de Catalunya. No cal dir que la «Liga» tot just comença a existir, i que és d'esperar que les seves activitats es vagen estenent. Seria molt útil que trobassin un ressò dins tots els Països Catalans. Per part nostra, farem els possibles per propulsar els contactes de la L.I.P. amb el poble de les nostres Illes, fins i tot a nivell individual.

Lluc informarà ben de gust tothom qui s'interessi per la «Liga».

Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de Mallorca

*al servei
de la dona
jove i elegant*

dona
corseteria

J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

**Ca'n Juan
de S'aigo**

Casa fundada l'any 1700

Chocolata amb ensaimades calentes
Gelats i quemullars
Obert tot lo dia

C/. Fiol, 11

Tel. 211653

Ciutat

«Liga Iberista Portuguesa»

Manifest al País 1976

Ciudadans,

Després de cinc segles d'expansió ultramarina Portugal es veu reduït a una dimensió estrictament europea. Deixant a part els arxipèlags de les Madeira i les Açores —on altra vegada sorgeixen veus d'independència— el seu territori torna a ser el mateix del període medieval. Després d'haver senyorejat tres imperis —l'Asiàtic, l'Americà i l'Africà— Portugal torna a Europa, es tanca dins els seus límits originals.

Es va dir Pàtria a Goa, al Brasil, a Angola, a Moçambic. Es definí Nació, en els textos constitucionals dels segles XIX i XX, com el conjunt dels territoris europeus, africans, americans i asiàtics on s'arborava la bandera de les armes portugueses. Es parlà del Portugal, «del Minyo a Timor». Foren tinguts per traïdors tots aquells —i varen ésser molts— qui gosaren posar en dubte la unitat i la indivisibilitat de la Nació pluricontinental.

Qui serà que, amb seny i bona fe, pugui ara argumentar que el concepte de Pàtria és immutable que el sentit de Nació transcendeix la conjuntura d'una època i la voluntat dels qui l'encarnen?

I tanmateix, la «Liga Iberista Portuguesa», que ara es constitueix, no posa en dubte la Nació que és Portugal. No pretén pas diluir-la dins una nació ibèrica, tot i que molts dels seus membres poden estar persuadits que tal cosa seria possible i fins desitjable. No. La «Liga Iberista Portuguesa» és nacionalista i és aquest nacionalisme que la duu a voler lluitar per una Nació més lliure, més feliç i més pròspera.

Amb els seus 89.000 km², situat als confins d'Europa, Portugal ja no és un Estat viable dins el món civilitzat modern. En cinc-cents anys d'història colonial, no sapigué o no pogué crear les estructures de base que li permetessin de sobreviure, perdut l'Imperi. No va esdevenir una Holanda. No té condicions naturals o històriques, ni temps al seu davant, per a convertir-se en una Dinamarca, en una Noruega, en una Irlanda o en una Grècia. Li manquen les primeres matèries, la indústria li escasseja, no li basten els productes de la terra. I és dubtós que li sobri la voluntat de superar tots aquests entrebancs amb una activitat orba que li permetés l'augment accelerat de l'índex de producció.

Si l'Estat portuguès es mantenia tal i com és ara, l'alternativa seria, o un abaixament gradual del nivell de vida i de la riquesa global dels portuguesos —en contrast amb la seva puja arreu d'Europa— o una subordinació de cada vegada més grossa a les grans potències econòmiques i polítiques, amb la consegüent i òbvia pèrdua de la poca autonomia que per ventura encara tindriem.

Conscient d'aquesta realitat, la «Liga Iberista Portuguesa» ve a proposar a la nació un altre mitjà que, tot permetent-li de prosperar econòmicament als nivells personal i col·lectiu, li garanteixi no solament la salvaguarda de la seva individualitat, ans la seva expansió i tot. Aquest mitjà és la integració, en un futur proper, dins un conjunt ibèric en què coexistesquen nacions diverses, associades per un lligam polític lliurement acceptat per totes i cada una d'elles, amb el consens de les poblacions respectives.

Associació, però, no voi dir unió, i encara menys unitat. Dins la «Liga» coexisteixen partidaris de la formació d'un Estat polític ibèric, i defensors d'unions parcials o graduals, de tipus econòmic, per exemple. Fins i tot els qui s'inclinen cap a un Estat polític, són variades les formes que hi proposen: federació, confederació, unió d'Estats o altres qualsevols que l'experiència històrica i les necessitats conjunturals aconsellin. Allò que tots exigeixen és que aquesta possible unió es faci en termes d'associació de nacionalitats —portuguesa, castellana, catalana, gallega, basca— i no en funció d'un Estat portuguès lligat a un Estat espanyol. La «Liga Iberista» és conscient que una vinculació d'aquesta darrera casta seria nociva a la individualitat de la nació portuguesa, i per això la rebutja. Una Unió Ibèrica haurà de passar sempre per l'autonomització de les actuals nacions integrades dins l'Estat espanyol.

Hi ha cas de demanar-se en quina mesura una associació ibèrica durà al poble portuguès condicions d'existència superiors a aquelles que té avui dia. La «Liga» espera poder demostrar, mitjançant estudis detallats que efectuarà i divulgarà, que la creació d'un espai econòmic unificat, de les Açores a les Balears, amb l'abolició de les barreres duaneres que subsisteixen, tant entre l'Estat portuguès i l'Estat espanyol, com dins cada una d'aquestes (Açores, Madeira, Portugal; Canàries, Espanya), beneficiarà l'agricultura, el comerç i la indústria nacio-

COMPRAM O INTERCANVIAM PREMSA CLANDESTINA Anys 1940 al 1975

Estudiarem totes les ofertes,
col·leccions senceres, etc.

Ens dirigim també a tots els partits,
sindicats, grups, etc., perquè ens facin
tramesa de totes les seves publica-
cions, per arxiu general i documental.

Escriuiu a: M. I. E. P. Apartat 1969 - Barcelona

nals de manera que en possibilitarà l'expansió i la modernització en termes europeus. Se'n seguiria un augment del nivell de vida i una frenada de l'emigració. Així mateix, la creació d'uns espai polític cultural unificat, amb la promoció del portuguès a llengua oficial d'Ibèria —paral·lelament a les altres que s'hi adoptin— permetria l'expansió de la nostra llengua i de la nostra literatura, sense parlar ja d'altres manifestacions culturals, a nivells insospitats. En tots els camps que considerem, l'associació ibèrica només podrà dur avantatges als portuguesos.

N'hi ha qui contraposen els propòsits iberistes i la integració europea. Ara, l'una no exclou pas els altres. Per començar, la integració europea plena, fins i tot a nivell econòmic encara és ben lluny. És dubtós que Portugal la pugui esperar sense esfondrar-se o sense caure dins una dependència total envers els grups econòmicopolítics extrapeninsulars. I després, sembla clar que una integració de Portugal a Europa, a partir d'un espai ibèric unificat i desenvolupat uniformement, li duria avantatges molt superiors als d'una integració com a país petit i en via de desenvolupament, tot permetent-li de concórrer, a nivell de quasi igualtat, amb els grups econòmicopolítics de la resta d'Europa. No hem de perdre de vista que una associació ibèrica podria tenir una força econòmicocultural semblant a la d'una Gran Bretanya, una França, una Itàlia o una Alemanya Federal.

Volem declarar, en fi, que la «Liga Iberista Portuguesa» no és un partit polític ni reflecteix la ideologia de cap agrupació política. Entre els seus components militen adherents a les tendències més vàries. Situada en-

llà de tots els partits i per damunt tots els partits, la «Liga» accepta i creu possible que dins l'associació ibèrica que ella preconitza, coexistesquen unitats polítiques, amb diferents règims de govern i d'organització estatal. Troba, dins les nombroses federacions, confederacions i unions històriques i actuals, exemples que li permeten de defensar aquesta tesi.

Ciudadans,

L'ideal iberista respon al nostre deler d'un Portugal millor. Respon igualment als delers dels pobles de tota la Hispània, posant terme als mals dels despotismes centralistes i creant els fonaments d'un desenvolupament harmoniós de tots ells, dins la vasa de l'autonomia plena que ara exigeixen.

Per a nosaltres portuguesos, l'Iberisme correspondrà a la nova fase de la nostra història, després de morts i sepultats els imperis exteriors d'Àsia, d'Amèrica i d'Àfrica. Retrobats dins la nostra dimensió europea i dins el nostre espai original, serà per ell i amb ell com aconseguirem a la fi, una exploració racional i fecunda de la nostra terra, que ens permeti de romandre en lloc d'emigrar, prosperar i desplegar les nostres potencialitats de cultura, elevant-nos al nivell dels nostres compatriotes europeus.

Lisboa, abril del 1976.

LIGA IBERISTA PORTUGUESA

LLUC

Feis-vos subscriptors de LLUC

Feis-hi publicitat

Així, promoureu la nostra cultura

SALA PELAIRES
GALERIA D'ART

Antoni Coll

juny 77

PELAIRES, 63 TEL: 223696 CIUTAT DE MCA.

OBRA CULTURAL BALEAR

la lluita del nostre poble
per la seva cultura

Feis-vos-ne soci